

KIRKEGÅRDEN

December 2015

35. årgang

6

BIKAB

AFFALDSSORTERING

BIKAB affaldssorterings skab er udviklet og tilpasset kirkegårdens behov for biologisk og ikke biologisk affaldssortering.

Skabet er ergonomisk let at arbejde med, idet affaldslågerne svinges ud, så der undgås besværlige løft.

Hver sortering indeholder 100 ltr. plast spand. Som tilvalg leveres Bikab også med praktisk redskabsholder monteret bag på skabet.

Ønsker du affaldsvogne i skabet har vi udviklet BIKAB-flex, der i modsætning til spandene tømmes med 110 ltr. vogn på hjul.

For Bikab og Bikab-flex gælder det for begge skabe at de leveres som dobbelt eller enkelt skab.

Vil du vide mere eller se skabet, er du meget velkommen til at kontakte os.

TLF.: 7023 2999
WWW.G9.DK

INDHOLD

---

s. 04	Nye regler for registrering af gravminder
s. 10	Beskæring af træer - En nødvendighed
s. 12	Gamle træer på kirkegården kræver omtanke og professionel faglighed
s. 18	Form- og sporebeskæring af træer
s. 20	Hvem opfandt grandækningen
s. 24	Kursus i granpyntning
s. 26	Krematoriekursus 2015
s. 28	Arbejdsglæde vision og nytænkning i Viskinge
s. 34	Jul betyder kristtorn
s. 38	Profil – Jesper Søbjerg Larsen
s. 40	”En god staude til kirkegården”
s. 42	Paragraffen
s. 44	Kort nyt
s. 46	Kalender

FORSIDE:

Det ligner et eventyr-landskab, når den nyfaldne sne pynter kirkegården op. Men sneen kan også lave store skader på kirkegårdenes træer og buske - og hvis den falder tidligt, kan den være til stor irritation for de kirkegårde, der endnu ikke er blevet færdige med grandækningen. Foto: Lene H. Jensen

REDAKTION

Redaktør:

Lene Halkjær Jensen,
Humblebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142
E-mail: lene.bladet@mail.dk

Jens Dejgaard Jensen,
Silkeborg Kirkegårde og Krematorium
Tlf. 2393 9300
E-mail: jdj@hvejsel.eu

Casper Nicolai Khalik Pagh Vett
Odense Kommunale Kirkegårde
E-mail: cnpv@odense.dk

Redaktion:

Jens Zorn Thorsen,
Vejle Kirker og Kirkegårde
E-mail: jeztho@gmail.com

Jørn Skov
Tønder Kirkegård
E-mail: tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Sekretariat:

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere
Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 – Fax 4586 4157
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Tommy Christensen,
Svendborg Kirkegårde og Krematorium
E-mail: tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Asger Christensen,
Hørsholm Kirkegård
E-mail: asger@hoersholmkirkegaard.dk

Layout og tryk:

Jello ApS
Tlf. 3145 0050
E-mail: da@jello.dk

Redaktionelt stof og annoncer til 'KIRKEGÅRDEN' nr. 1, 2016 sendes til lene.bladet@mail.dk senest d. 15. januar 2016
Artiklernes indhold er ikke nødvendigvis et udtryk for Redaktionens, FDK's eller DKL's holdning.

NYE REGLER FOR REGISTRERING AF GRAVMINDER

Af Stine Helweg
Kirkegårdsvejleder ved Københavns Kirkegårde

Der ses mange fine eksempler på Lapidarier med smukke gravminder fra nedlagte grave. Efter de nye regler vil der sikkert være mange af dem, der ikke kan registreres som bevaringsværdige. Foto: Jørn Skov(tv) og Vagn Andersen(th)

29. marts 2014 fik vi en revision af Lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde (LBK nr. 329) samt dertil hørende bekendtgørelse (BEK nr. 338). Vi fik ved samme lejlighed også (for første gang siden april 1987) en ny vejledning om registrering af gravminder m.v., der siden har undergået (minimale) ændringer, således at gældende vejledning er udsendt 10.9. 2014 under betegnelsen VEJ nr. 9682.

Jeg vil i denne artikel skitsere de ændringer, som revision af lov m.v. har medført i relation til registrering af gravminder på de danske kirkegårde.

Lovændring: Et registreret gravminde kan afregistreres
Ser man på loven, er der to ændringer, som må fremhæves. For det første er det nu blevet muligt at afregistrere allerede registrerede gravminder som led i et provstesynet og på forslag fra menighedsrådet og en af kulturministeren udpeget sagkyndig. (På kommunalt bestyrede kirkegårde foretages afregistreringen af Nationalmuseet i et samarbej-

de med kirkegårdsbestyrelsen). For det andet skal klager over afgørelse vedr. registrering eller afregistrering af gravminder nu stiles til biskoppen og ikke til kirkeministeren.

Bekendtgørelse

Ændringerne i bekendtgørelsen er primært tekniske. Vigtig er tydeliggørelsen af, at det er menighedsrådet, der udarbejder forslag til registrering. Dette fremgik ikke klart af den tidligere bekendtgørelse, men er altså nu fastslået. (For de kommunalt bestyrede kirkegårde står det fortsat uklart, hvem der tager initiativet til registrering af et gravminde – det nævnes hverken i bekendtgørelse eller vejledning).

Den nye bekendtgørelse giver også mulighed for elektronisk protokolføring på området, idet registreringen af et bevaringsværdigt gravminde nu kan ske ved, at synet i kirkegårdsprotokollen "noterer registreringen" (frem for som tidligere: "sætter et stempel"). På de kommunalt bestyrede kirkegårde skal Nationalmuseet "foranledige",

Rundt om bliver der gemt mange ikke-registrerede gravminder fra nedlagte grave. I vejledningen kan man blandt andet også finde anvisninger på den korrekte håndtering af andre gravsten end de bevaringsværdige. Foto: Vagn Andersen

at de bevaringsværdige gravminder registreres i en "elektronisk journal" (og ikke som tidligere i et "kartotek").

Vejledning

Ser man bort fra lovtekstens markante nyskabelse (afregistrering), er det først på vejledningsniveau, at vi for alvor ser substantielle ændringer af gravminderregistreringen. Her kommer de til gengæld væltende. Der lanceres tre ændringer, som set med kulturhistoriske briller må kaldes væsentlige forringelser i forhold til tidligere – og én indskærpelse, som trækker i modsat retning.

Kirkegård versus provsti

Det er en meget bemærkelsesværdig nyskabelse, at hvor udvælgelsen af bevaringsværdige gravminder før skulle ske med udgangspunkt i den enkelte kirkegård, så skal den nu ske med udgangspunkt i provstiet. I vejledningens punkt 5 kan man således læse: "Hvis et gravminde vurderes at være bevaringsværdigt, skal provstesynes forinden beslutning om registrering tillige tage hensyn til, hvilke typer gravminder der allerede er registreret indenfor provstiet. Registrering kan således undlades, såfremt et tilsvarende gravminde allerede er registreret et andet sted i provstiet". Synes man ikke, at budskabet står tydeligt nok, kan man ty til vejledningens punkt 3 for følgende understregning: "Det er ikke hensigten med retningslinjerne om registrering af bevaringsværdige gravminder, at der nødvendigvis skal forefindes et registreret gravminde på hver kirkegård".

Sætter man pris på kirkegårdene som kilder til netop lokalsamfundets historie, må man sætte sin lid til følgende passus, der trods alt har indsneget sig som afrunding af punkt 5 i vejledningen: "På den anden side skal der også tages hensyn til kirkegården som lokalt kulturhistorisk miljø, og dette skal indgå i vurderingen".

Gravmindets tilstand ved registreringen

Innovativt er det også, at gravmindets tilstand på registreringstidspunktet (!) nu har betydning for, om det skal registreres. I vejledningens punkt 3 står: "Selv om et gravminde som udgangspunkt opfylder ét eller flere udvælgelseskræterier, bør det overvejes, om registrering bør finde sted, hvis gravmindet er i en sådan stand, at det adskiller sig væsentligt fra den tilstand, gravmindet var i, da gravmindet blev placeret på kirkegården, eller hvis gravmindets kulturhistoriske værdi ikke længere er til stede. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis en sten eller gitter er stærkt eroderet, eller en inskription ikke længere kan tydes m.v." At en stærkt eroderet sten og andre former for forfald kan være et smukt indslag på en kirkegård, synes ikke at have faldet nogen ind her.

Tre kriterier for bevaringsværdighed udgår

Hvad angår kriterierne for bevaringsværdighed (altså hvad der skal til, for at et gravminde kan registreres), er ændringerne nærmest dramatiske. Hele tre kriterier udgår, og de resterende fire kriterier udvandes.

Er Åmandens gravminde bevaringsværdigt? Eller stenen med marmorrelieffet? For der kan jo sikkert findes tilsvarende gravminder, på en anden kirkegård, indenfor rammerne af et provsti... Foto: Vagn Andersen(tv) og Jørn Skov(th)

Før skulle alle gravminder, der er mere end 100 år gamle, i almindelighed anses for bevaringsværdige (gl. kriterium a). Det kriterium er nu udgået. Udgået er også det gamle kriterium b: "Af de gravminder, der i tidens løb har været typiske for kirkegården, bør i hvert fald et eksemplar af hver type bevares for eftertiden". Det skal de ikke længere. Dog kan det "indgå som et element i overvejelserne, at et gravminde er f.eks. over 100 år, men alder i sig selv er ikke afgørende. Tilsvarende kan det indgå i overvejelserne, om et gravminde har været typisk for kirkegårdene i provstiet. I begge tilfælde skal mindst ét andet kriterium samtidig være opfyldt".

Endelig lægges også det gamle kriterium d (der angik registreringen af gravminder med lokalhistoriske navne) i graven - med syvtommersøm i kisten, så at sige. Den nye vejledning meddeler således: "Hjemfaldne gravminder med slægtsnavne, der har været karakteristiske for en bestemt egn, eller gamle stødnævne skal ikke registreres, men hvis det vurderes, at sådanne gravminder kan have lokalhistorisk interesse, kan det lokalhistoriske arkiv kontaktes med henblik på eventuel affotografering og beskrivelse." Bemærk der er tale om et påbud ("skal ikke"). Det er et påbud med enorme kulturhistoriske konsekvenser, for på mange små kirkegårde er det netop den helt lokale historie, der udfoldes i og med gravminderne. Men det skal den altså ikke fremover. At man "kan" kontakte det lokalhistoriske arkiv med henblik på affotografering og beskrivelse er en ringe trøst, for det første fordi arkivet jo ingen pligt har til at interessere sig for bemeldte gravminder,

og for det andet: Selv hvis arkivet faktisk gør sin pligt og arkiverer data om gravmindet, ja så er det altså fremover alene folk, der orker bevæge sig ind på et lokalhistorisk arkiv, som får glæde af den lokale historie, gravmindet vidner om.

Fire kriterier for bevaringsværdighed udvandes

Ser man på de kriterier, der har overlevet og altså fortsat er at finde i den nye vejledning, så gælder det for dem alle, at de er blevet kraftigt udvandede. Således gælder det for alle kriterierne, at gravminder, der er omfattet af dem, nu blot "kan" [min kursivering] anses for bevaringsværdige, hvor det tidligere hed "må anses". Det gælder gravminder med udsmykning af særlig interesse; gravminder udført af anerkendte kunstnere, eller som har særlig kunsthistorisk interesse; gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd og kvinder og gravminder med inskriptioner af usædvanlig og særlig bemærkelsesværdig karakter. Hvad angår sidstnævnte, er udvandingen endda dobbelt, for her er også selve kriteriet strammet gevaldigt op. Før var det nok, at indskrifterne var "særligt fyldige og interessante", hvilket rammer noget bredere end kravet om, at inskriptionen skal være "usædvanlig". 100-ords indskrifter er ikke usædvanligt på gravminder fra slutningen af 1700-tallet – skal de så ikke bevares? Tilsyneladende ikke.

Når det er sagt, så må man som kirkegårdskulturelt interesseret hæfte sig ved, at uagtet den forringelse, der ligger i at transformere de fire bevaringskriteriers "må anses" til

et "kan anses", så forhindrer det os dog ikke i at arbejde for fortsat at bevare de sten, der er omfattet af kriterierne.

Et lyspunkt: Registrerede gravminder skal vedligeholdes

Som sagt er der én indskærpelse i den nye vejledning, som kan betragtes som en forbedring af de hidtidige regler. Den gamle vejledning nævner således ikke noget om, at kirkegårdsmyndigheden har pligt til at vedligeholde de bevaringsværdige gravminder – det gør den nye. Og selv om man godt kunne få den tanke, at man ikke har nævnt det før, fordi det simpelthen virkede selvindlysende, så må man trods alt glæde sig over, at vedligeholdelsespligten nu slås fast. I vejledningens punkt 12 hedder det således: "Et menighedsråd kan ikke beslutte, at et registreret gravminde ikke skal vedligeholdes, men der er på den anden side heller ikke noget krav om, at et registreret gravminde fremstår som nyt". I vejledningen foreslås det desuden, at man kan lade vedligeholdelsen tage udgangspunkt i tre niveauer: "høj vedligeholdelsesgrad"; "mindre eller begrænset vedligeholdelsesgrad" og "minimum af vedligeholdelse" (se vejledningens punkt 12 for en uddybning heraf).

Afregistrering i praksis

Vejledningen beskæftiger sig naturligvis også med det nyintroducerede fænomen af registrering. I punkt 9 peges der således i retning af, hvad det er for gravminder, det kan være relevant at afregistrere. Her er dels tale om tidligere registrerede gravminder, der efter en konkret vurdering afregistreres, hvis der inden for provstiets grænser kommer et nyt tilsvarende, i fx bedre stand; og dels gravminder, der ikke længere skønnes at udgøre en pryd for kirkegården, og som ud fra en samlet vurdering ikke længere repræsenterer en kulturhistorisk værdi. Endelig noteres det, at "Hvis det indenfor provstiet vurderes, at der ved brug af de tidligere gældende retningslinjer er fortaget registrering af flere gravminder indenfor et udvælgelseskriterium, og man som følge heraf ønsker at nedbringe antallet af registrerede gravminder indenfor dette kriterium, kan dette ske ved afregistrering. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis det skønnes, at der er tale om en overrepræsentation". Bemærk, dette gælder ikke kun gravminder omfattet af de afskaffede kriterier, men kan appliceres på en hvilken som helst kategori af gravminder, som man synes, man har for mange af.

Opgaverne fremover

Afslutningsvist kan man slå fast, at der med de nye regler for registrering af gravminder er blevet pålagt alle kirkegårde i dette land en række opgaver, som vi må i gang med at løse. Vi skal have vurderet gravminderne på vores kirkegårde i lyset af de nye kriterier – og dét i princippet

uagtet, om kirkegården allerede har været gennemgået med henblik på registrering (hvilket man må håbe gør sig gældende, eftersom vi har haft pligt til det siden 1987) eller ej. Derudover skal gravminderne vurderes med henblik på applicering af vedligeholdelsesniveauer. At kirkegården som tommelfingerregel selv skal betale for vedligeholdelsen af de registrerede gravminder, vil måske anspore nogle til også at kaste sig ud i en tredje "øvelse", nemlig en gennemgang af kirkegården med henblik på afregistrering.

Afslutningsvist vil jeg opfordre den interesserede læser til selv at læse vejledningen igennem. Vejledningen omhandler foruden de her nævnte forhold også en række andre problemstillinger; bl.a. er der passusser om økonomien i forbindelse med registrering/vedligeholdelse og om den korrekte håndtering af andre gravsten end de bevaringsværdige. Desuden er det jo altid mest betryggende selv at gøre sig bekendt med de formelle rammer for ens virke. Og så skal der lyde et afsluttende held og lykke med at passe på kirkegårdenes kulturværdier. Der er ikke andre til at gøre det end jer.

Artiklen er en omskrivning af et foredrag holdt på FDK's årsmøde i Frederikshavn i september 2015. ■

Jf. de nye regler, skal man overveje "om registrering bør finde sted, hvis gravmindet er i en sådan stand, at det adskiller sig væsentligt fra den tilstand, gravmindet var i, da gravmindet blev placeret på kirkegården" Foto: Jørn Skov

VERDENS HURTIGSTE PLÆNEKLIPPER

Rekordklipperen blev bygget i Norge og chaufføren var den norske rallykører, Pekka Lundefaret. Foto fra Stihl/ Viking.

Verdens hurtigste plæneklipper kan køre 215 km/t. Rekord blev sat af en Viking plæneklipper d. 5. november på Torp Sandefjord lufthavn i Norge.

For at rekorden skal være gældende, skal hastigheden beregnes som et gennemsnit af to ture på en engelsk mil (1.609 meter), kørt indenfor 1 time.

Rekordklipperen er baseret på en Viking T6-model, der er blevet udstyret med en V8 motor på 408 hestekræfter, hjul fra en Formel-3 bil, samt et almindeligt klippeagregat, der er eldrevet. Den skal nemlig også kunne klippe græs.

Der er dog ikke udsigt til, at de danske kirkegårde nu kan få græsset klippet i rekordfart, da græsklipningen ikke nødvendigvis skal kunne udføres med 215 km/t.

NYHED fra Balle Innovation

Nu tilbyder Balle Innovation

Katafalker fra kr. 15.000,-

Hos Balle Innovation er vores mål at forbedre arbejdsmiljøet på kirkegårde, kapeller og krematorier. Det opnår vi ved at eliminere al manuelt løft, samt tunge skub og træk.

Kontakt os eller se mere på www.balleinnovation.dk

Balle INNOVATION

UDVIKLING AF INNOVATIVE LØSNINGER

Balle Innovation • Cedervej 2c • DK-7400 Herning
Tlf.: +45 7216 1755 • info@balleinnovation.dk

Vi er dem med
det
brede sortiment

- Buske, træer, stedsegrønne samt hække
- Rhododendron og surbundsplanter
- Roser, stauder, græsser og bunddække

Alle planter leveres i høj kvalitet og det er altid muligt at få et godt tilbud på større planteleverancer.

Vejenbrød Planteskole A/S

Vejenbrødvej 25 - 2980 Kokkedal - Tlf. 48 28 01 77 - Fax. 48 28 01 96
www.vp-as.dk - salg@vp-as.dk

Stangsakse

ARS
Beskæringsudstyr

SITAS.DK · 44 65 05 65

Knivtandssave

Topsave

PRAKTISK UDSTYR I PROFESSIONEL KVALITET

Felco – Löwe – ARS – Silky – Wolf Garten
& meget andet udstyr til det grønne område

AKTUELT

Gyllebo blodmel mod råvildtbid haves i 1 kg pakninger

Dansk Skovkontor A/S TLF 57 83 01 10
www.dansk-skovkontor.dk

Dansk Skovkontor A/S

Grundlagt 1950

SKOV & LANDSKAB

Parkdiplom

Fleksibel efteruddannelse

Styrk dine kompetencer og kirkegårdens drift

- Inspiration, ny viden og strategiske værktøjer som udviklingsplaner
- Professionel ledelse og kommunikation
- Samarbejde og organisering i branchen
- Optimering, effektivisering og kvalitetsudvikling af kirkegårdsdriften
- Redskaber i driftsstyringen som digitaliserede kort eller plejeplaner

Kurser i foråret 2016

- Opgavedeling: organisering, samarbejde, aftaler, forhandling
Kursusstart 28. januar
- Klimatilpasning: grønne strategier og teknologier
Kursusstart 13. januar

Tag hele uddannelsen eller enkeltmoduler i et tempo som passer dig

Yderligere info:
www.parkdiplom.science.ku.dk
Christian Kjøller, cpk@ign.ku.dk
tlf. 35336778

INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB OG NATURFORVALTNING
KØBENHAVNS UNIVERSITET

BESKÆRING AF TRÆER – EN NØDVENDIGHED?

Af Oliver Bühler, olb@ign.ku.dk

Lektor, Landskabsarkitektur og planlægning, Københavns Universitet og
Mikkel Priess, landskabsarkitektstuderende, Københavns Universitet

De fældede træer fra bytræarboretet på Have & Landskab i Slagelse. Til venstre ses det beskårne træ, den røde markering på stammen viser 4,5 m stammehøjde. Til højre det ubeskårne træ, hvor markeringen ses midt i kronen. Foto: Mikkel Priess

Der er visse paralleller mellem træbeskæring og opdragelse af børn: Starter man i 15-års-alderen er det som regel for sent.

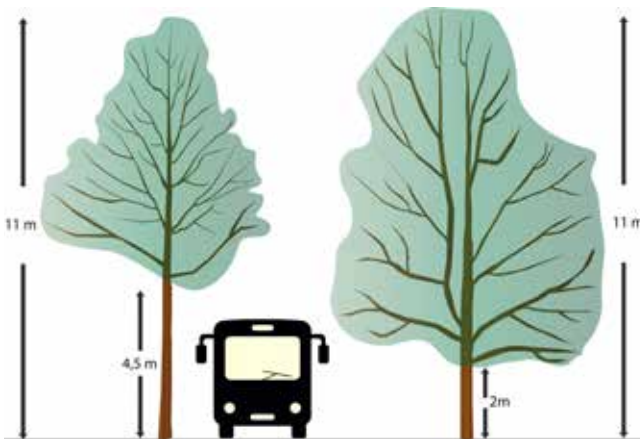
Denne faglige pointes rigtighed kunne besøgende på Skov & Landskabs stand på årets Have & Landskabs udstilling i Slagelse undersøge ved selvsyn – i hvert fald hvad angår træbeskæringen.

I øjenhøjde med trækronerne

På udstillingen vistest to store, sunde lindetræer frem, fældet på bytræarboretet. Et af træerne var fra plantning i år 2001 i seks omgange blevet forberedt på at blive stammet op, og kronen blev gennem årene stille og roligt løftet.

I de første år blev beskæringen gennemført årligt og med en stangsaks fra jorden. I de senere år blev intervallerne mellem beskæringerne større, og de sidste to beskæringer blev udført ved hjælp af en lift. Kronen blev stille og roligt løftet i forhold til træets totalhøjde, således at træet udgjordes af 1/3 stamme og 2/3 krone. Det andet træ var aldrig blevet udsat for beskæring efter plantning på bytræarboretet.

På udstillingen var træerne stillet på skrå – med bunden på jorden og kronen hen over en buk, således at gæsterne for en sjælden gang skyld kunne opleve at være i øjenhøjde med trækronerne og derved få et unikt indblik i, hvad beslutningen om at beskære eller ikke at beskære gør ved kronen.

En skitse af de to fældede træer. Det beskårne træ til venstre har næsten nået den tilstræbte stammehøjde, sidegrenenes tykkelse tillader en fortsat opstamning. En beskæring af det ubeskårne træ til højre ville derimod medføre store sår og en fjernelse af mindst halvdelen af kronen. Illustration: Mikkel Priess

Tilia cordata 'Greenspire' - beskåret	Tilia cordata 'Greenspire' som IKKE er beskåret
Plantet i foråret 2001, størrelse 10-12	Plantet i foråret 2001, størrelse 10-12
Er beskåret/stammet op 6 gange mellem plantning i 2001 og fældning i 2015.	Er aldrig beskåret, originale bundgrene fra planteskolen sidder stadig
Fældet i 2015 med en højde på 11 m	Fældet i 2015 med en højde på 11 m

Beskåret kontra ubeskåret

Ved fældningstidspunktet havde det ubeskårne træ en kronebund 1,80 meter over jorden – det vil sige kronebunden blev dannet af de bundgrene, træet havde med fra planteskolen. Derudover havde træet en ujævn grenfordeling og en del tykke sidegrene, flere af dem med en diameter på over 15 cm, samt en tvege med indgroet bark i en højde på 3 meter. Der var ingen nemme løsninger for dette træ: En opstamning på nuværende tidspunkt ville have påført store beskæringssår og samtidig have fjernet den halve krone på grund af tvegen. Ville man derimod fortsat undlade at gøre noget, ville tvegen på sigt udvikle sig til et stabilitetsproblem.

Det beskårne træ derimod havde en kronebund lige omkring 4,5 m, og kan derfor siges at være næsten 'færdigt' til mange formål. Hvis ønsket, kunne man sagtens hæve kronen yderligere, da sidegrenene var jævnt fordelt og alle havde diameter under 5 cm.

Beskæring skal startes i tide!

Hovedpointen er klar og har været fortalt flere gange: I de første 15 til 20 år bør man beskære løbende mens sidegrenene er små. Frem for at vente til en opstamning ikke længere kan udskydes, for derefter give træet en voldsom beskæring, hvor tykke grene fjernes med øget risiko for svampeangreb, mindre vandtransport og generelt nedsat levetid som følge. Men det er absolut også en af de faglige indsigter, som tåler gentagelse, hvis man ser på beskæringerne rundt omkring i anlæggene.

Der er ikke mange træer langs veje og i offentlige anlæg, som ikke på et tidspunkt skal manipuleres med beskæ-

resaksen. Det er især kravet om frihøjde på trafikarealer, som betyder, at træerne skal stammes op, men også mange træer i parker og på kirkegårde skal give rum for færdsel af mennesker og maskiner.

Det kan virke absurd at den fine, harmoniske og veltrimmede krone på det netop leverede træ, ikke er meget andet end pynt, som i bund og grund skal fjernes. Men ikke desto mindre har de fleste sidegrene, som følger med planteskoletræet, kun en temporær funktion. Den rigtige, permanente krone kommer til at starte omtrent der hvor topkuddet ender.

Derfor løser en forberedende opbygningsbeskæring mange problemer i fremtiden, og bør anses som et livsforlængende tiltag for træet. Udføres beskæringen i god tid og på små grene, forlænges træets levetid med mange gode år. ■

På bytræarboretet udpeger Palle Kristoffersen og Oliver Bühler de træer som skal 'ofres' til Have & Landskabsudstillingen. Foto: Mikkel Priess

GAMLE TRÆER PÅ KIRKEGÅRDEN KRÆVER OMTANKE OG PROFESSIONEL FAGLIGHED

Af Jan Langmach Nielsen, jln@horsenskirkegaarde.dk
Kirkegårdsleder, Horsens Kirkegårde

De danske kirkegårde rummer utrolig mange store flotte gamle træer. Træer der repræsenterer store uvurderlige værdier, som der bør værnes om.

Regler beskytter mod fældning, men ikke mod beskæring.

På langt de fleste kirkegårde forvaltes træerne af lægfolk (menighedsråd), uden faglig baggrund og viden om træer.

For at sikre, at der ikke sker utilsigtede fældninger af træerne, er det derfor fastslået i Bekendtgørelsen for folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, at menighedsrådet skal søge om godkendelse ved provstiudvalget, før der gives tilladelse til fældning af træer på kirkegården. Provstiudvalget vil normalt rette sig efter kirkegårdskonsulentens anbefalinger, og på den måde sikres det at der, trods alt, kommer et minimum af faglighed ind over beslutningen om fældning eller ej. Desuden er mange kirkegårde omfattet af en bevarende lokalplan. Det betyder, at kommunen

skal søges om lov til fældninger.

Men bekendtgørelsen nævner ikke noget om beskæring. Et menighedsråd kan derfor selv beslutte en beskæring, og i princippet vælge at få beskæringsarbejdet udført af hvem som helst.

Der findes desværre en række "skrækeksempler" på dette. Træer som gennem mere end 100 år har udviklet sig til store flotte og harmoniske træer, kan meget nemt ødelægges for bestandigt ved 10 minutters fejlagtig udført beskæring med en motorsav.

Hvorfor beskære gamle træer?

Grundlæggende er det vigtigt at beskære unge træer, så man har mindre behov for at beskære de gamle. Tidligere tiders voldsomme indgreb som styning eller beskæring af store grenpartier er nu helt bandlyst.

Sundhedstilstanden i træerne bliver meget sjældent bedre

af, at der bliver udført et beskæringsindgreb og ukyndige kommer nemt til at gøre så store skader på træerne, at deres restlevetid bliver forkortet.

Man bør derfor starte med at overveje, om der reelt er væsentlige og tungvejende grunde til at udføre en beskæring. En tungvejende grund til at overveje en beskæring af gamle træer, kan fx. være hensynet til sikkerhed.

Hvis træet vurderes at udgøre en forudsigelig risiko for skade på personer eller omgivelser, skal menighedsrådet være opmærksom på, at de som træejere har et ansvar, som de næppe kan løbe fra, hvis der sker en skade. Menighedsrådet må i så fald overveje sin risikovillighed.

Hvis der træffes beslutning om en beskæring, er det vigtigt at overveje præcis hvordan beskæringsarbejdet skal udføres.

Mit råd til menighedsrådene vil være: Brug professionel faglig rådgivning og sørg for at få arbejdet udført af en entreprenør som vitterlig har de rette kompetencer.

Den gamle lindeallé overlevede den nye kirkegårdsleder

Som I nok kan regne ud, har jeg en passion og særlig faglig interesse for store gamle træer. Jeg bilder mig selv ind, at jeg har en ret stor viden og erfaring på området.

Da jeg i foråret 2014 startede i et nyt job som kirkegårdsleder ved Horsens Kirkegårde, kunne jeg derfor ikke undgå straks at bemærke de store lindetræer i den flotte allé langs midteraksen på Nordre Kirkegård.

Træerne fremstod med udbredt toptørre. Store tørre grene i krone og top af næsten alle træer. Under træerne er der en sti som dagligt anvendes af rigtig mange borgere som gangsti/smutvej gennem kirkegården. I mine øjne var den hurtige konklusion: Det her er risikotræer, der skal gøres noget !!

Jeg talte med nogle af vores erfarne kirkegårdsgartnere, som fortalte mig, at træerne var blevet risikovurderet af en ekspert for flere år siden. Efterfølgende havde gartnerne, når der var tid om vinteren, lejet en lift og forsøgt at skære nogle af de tørre grene væk. Når det var blæsevej, var det fast rutine, at der blev sat advarselsskilte op ved indgangene til kirkegården – ”Færdsel på eget ansvar, risiko for nedfaldne grene”. Så gik jeg på kontoret og ned i arkivet. Her fandt jeg en interessant skrivelse fra et anerkendt træplejefirma, hvoraf fremgår, at træerne blev grundigt undersøgt den 8. marts 1999, og at man dengang konstaterede: ”næsten alle træer har barkkræft” – ”Knuderne blokerer for safttransport, hvorved træerne langsomt svækkes” og

Vurdering af gamle træer er en særlig fagdisciplin, som kun få personer får opbygget erfaring med. Man kan således ikke forvente, at provsten og kirkegårdskonsulenten, (som typisk er landskabsarkitekt), har den fornødne ekspertise til at vurdere træerne. Det er heller ikke en selvfølge at en gartner, er træekspert. Det er vigtigt, at både unge og gamle træer på kirkegården behandles fagligt korrekt. Resultatet skulle gerne være en smuk, sund og sikker langsigtet beplantning.

Det er min oplevelse, at små træer ofte får lov til at ”passe sig selv” og at gamle træer fejl-vurderes. Sidstnævnte kan enten være forkert beskæring/fældning eller bevaring på trods af svampeangreb, der medfører, at træet vil vælte. Jeg udfører gerne tilsyn med træer på kirkegårde. Vi kan bl.a. få en snak om beskæring og risiko.

Af Simon Skov, IGN, KU

Bjarne Nicolajsen er kirkegårds-gartner på Nordre Kirkegård og har næsten 40 års erfaring med arbejdet på kirkegården. Bjarne udtaler:

”Jeg er utrolig glad for at sagen endte med at træerne kunne bevares. Vi har oplevet et super godt samarbejde med Dich Træpleje om at få udført den nødvendige sikkerhedsbeskæring af træerne. Man kan godt se, at de folk de har i firmaet, er professionelle træeksperter med stor erfaring”

tilslut konkluderede:

”Alléen er i en døende fase. Der er farlige grene og farlige træer. Undertiden tilbagebeskæres lindealléen til 10-15 meters højde for at kunne bevares i en periode på 30-40 år. Denne metode kan ikke anbefales i denne allé p.g.a. barkkræft. Hele alléen bør fældes inden 5 år, og en ny allé bør plantes. Farlige grene bør fjernes nu !!!”

Med ekspertvurderingen fra 1999, blev jeg bekræftet i min første indskydelse, nemlig at vi var nødt til at træffe den svære beslutning om at fælde alle træerne, simpelthen for at eliminere risikoen.

Jeg tog sagen med til drøftelse i vores kirkegårdsbestyrelse og vi havde den med som et punkt på forårets rutinemæssige kirkegårdssyn. I synsrapporten, som indsendes til provstiuvalget, nævnte vi sagen og anbefalede fældning af hele lindealléen.

Træerne havde mange (store) døde grene, samt tørre spidser, så beskæringen var i den grad på sin plads. Mange af de store døde grene sad meget løs - en del knækkede af blot ved berøring. Foto: Peder Dich

---

I januar 2015 modtog vi provstiuudvalgets afgørelse i sagen: "Fældning af risikotræer – lindeallé – godkendes under forudsætning af anbefaling fra kirkegårds konsulent Anne Marie Møller".

Jeg ringede til kirkegårds konsulenten, som gav mig det gode råd, at jeg skulle prøve at indhente en ny ekspertvurdering af træerne.

Det gjorde jeg så – Heldigvis !!

Jeg kontaktede Simon Skov, Senior konsulent/Biolog ved Københavns Universitet og medforfatter på bogen "Risikotræer".

Simon kom ud og gennemgik træerne sammen med mig. Under vores faglige drøftelser og vurderinger, stod det hurtigt klart for mig, at der er kommet meget ny viden på området siden 1999.

Simon var enig i vurderingen af at træerne var risikotræer. Men Simon mente ikke, at træerne var så svækkende, at de burde fældes.

Jeg var bekymret for, at en beskæring ville få karakter af en voldsom styning af træerne, som jeg personligt ikke er

tilhænger af, derfor kunne jeg umiddelbart ikke se andre løsninger end fældning.

Simon fik mig overbevist om, at det var muligt at udføre en beskæring, som både reducerede sikkerhedsrisikoen til et acceptabelt niveau og samtidig ikke ville medføre at træerne blev stynet (kraftigt reduceret i højden).

I samråd med kirkegårdsbestyrelsen valgte jeg at indhente pris på udførelse af sikkerhedsbeskæringen ved et professionelt træplejefirma. Vi valgte at sætte krav om, at beskæringsarbejdet skulle udføres af personer med bevis for gennemført uddannelse som ETW-Certificeret Træplejer. Beskæringsarbejdet blev udført af Dich Træpleje Aps. i samarbejde med vores egne kirkegårdsgartnere, som primært sørgede for alt arbejde på "jorden" med oprydning/opsavning og bortkørsel af de døde grene, samt afspærring for nysgerrige borgere der kom gående på stien, på trods af opsatte afspærringer.

Et godt resultat

Vi er supertilfredse med hele processen og slutresultatet. Vi undgik en fældning fordi vi brugte omtanke og søgte råd og vejledning ved eksperter.

Alléen med de toptørre lindetræer viste sig heldigvis at være knap så toptørre endda; ikke mere end man kan forvente af træer i den alder. Alléen er nu beskåret og fremstår, i vores øjne, rigtig, rigtig flot! Foto: Peder Dich(tv) og Jan Langmach Nielsen(th)

De smukke træer er bevaret og man kan ikke se at der er lavet en beskæring. Det er sådan det skal gøres !!!
Lindealleen står flot og ser nu også sund ud. Nu sover jeg også mere roligt om natten, når det er blæsevej. ■

Vi valgte at sætte krav om, at beskæringsarbejdet skulle udføres af personer med bevis for gennemført uddannelse som ETW-Certificeret Træplejer. Foto: Peder Dich

Professionel rød-, stød- og stubfræsning gennem 34 år

Hækfræsning

er et af vore mest efterspurgte fræseprodukter når man skånsomt og effektivt vil fjerne rødderne fra et vildvokset buskads eller en gammel hæk.

Hasselholm AB - Box 263 - SE-441 25 Alingsås
Tel. +46 (0)322-502 90 Fax +46 (0)322-551 80 -
www.hasselholm.se - info@hasselholm.se
Vort gratisnummer: 80 88 12 16

KIRKENS FORUM 2015

Tekst og foto: Jens Zorn Thorsen, jeztho@gmail.com

Landskabsarkitekterne Anne Galmar og Anne Dorthe Vestergaard ønsker at trække det naturlige ind på fremtidens kirkegård. Noget kunne nemlig tyde på, at naturprægede grønne områder, har en positiv effekt på menneskers sind.

Salgsmessen Kirkens Forum blev afholdt for anden gang i Fredericia Messehaler d. 25 – 26 september. I 2014 var der cirka 880 besøgende og jf. arrangørerne var antallet af besøgende tilsvarende i år, hvor der var 100 udstillere.

Udstillerne er leverandører til menighedsrådene indenfor alle brancher: Indenfor bygningsrenovering, udsmykning og aktiviteter i kirkerne og på kirkegårde. Messen er et tilbud til ansatte ved kirker og kirkegårde og menighedsrådsmedlemmer. Ud over et besøg på messestandene, kunne der hentes vitamintilskud fra andagter, orgelkoncert og foredrag om kirkegårdens kulturelle udvikling, og ses på udstyr og maskiner til kirker og kirkegårde.

Hvor grandækning hører til et af de traditionelle indslag på kirkegården, vil arkitektfirmaet VEGA Landskab sætte en debat i gang om fremtidens kirkegård. De to landskabsarkitekter Anne Galmar og Anne Dorthe Vestergaard ønsker, med støtte fra Statens Kunstfonds Arbejdslegat, at udvikle den traditionelle kirkegård, med de snorlige stier, til en kirkegård der i højere grad imødekommer de besøgendes behov. Deres teori er, at den traditionelle kirkegård

ikke er befordrende for mennesker i sorg, som skal leve med et tab undervejs i livet, eller som ønsker at gå en afslappende tur, men at den skal udvikles til et bæredygtigt og stressreducerende minilandskab.

”På den traditionelle kirkegård oplever vi, at der ikke er plads til naturen på grund af de klippede hække, firkanterede gravsteder og de lige stier med perlegrus. Den stramme orden gør os mere stressede, end når vi ser en rodet skovbund. Men nu opstår der flere og flere frie arealer rundt om på kirkegårde,” siger Anne Galmar, som har et forslag: ”I stedet for at bruge kræfter på at holde dem fri for ukrudt, vil vi gerne inspirere menighedsrådene til i stedet at bringe naturen og årstiderne ind på kirkegården. Gruset kan ændres til områder af enggræs med vilde urter, eller der kan plantes en lund af blomstrende frugttræer”

Det var også muligt at spise og drikke sundt til rimelige priser, og ligesom i 2014 var udstillingen en god oplevelse, som vil blive gentaget i Luther-året 2017, på en torsdag og fredag i september, og fremover hvert andet år.

Rammerne for Danmarksmesterskaberne i grandækning var fine – og grandækningens kunstnere samlede en del interesserede messebesøgende.

Kirkens Forum i Fredericia kommer igen i 2017.

Kom til temadag om fremtidens kirkegårde

Fotos: Henning Looft

Er du graver, kirkegårdsleder eller en del af menighedsrådet?

Så kom til temadag og få ny inspiration til kirkegårdens fremtidige drift, udtryk og udvikling.

Se mere på
Byggetek.dk

Tirsdag den 2. februar kl. 8.30-16
på Vilvorde, Køgevej 131, 4000 Roskilde

På temadagen vil der bl.a. være oplæg om "Landsbykirkegården og dens driftsmæssige udfordringer", "Kirkegårdens udtryk" og "Udviklingsplanen: Hvordan rustes vi til at blive klar til fremtidens kirkegårde".

Temadagen arrangeres i samarbejde med Tryggevælde Provsti.

Pris: kr. 895,- + moms inkl. forplejning

Tilmelding: senest den 26. januar til Lene Bruunshøj Jensen,
lbje@mercantec.dk, tlf. 8950 3612.

mercantec+

Vilvorde
Rustbilde
Landsby
Kirke

BYGGETEK
ULFBORG KJÆRGAARD

FORM- OG SPORE- BESKÆRING AF TRÆER

Tekst og foto: Svend Andersen, svend@plantefokus.dk
Indehaver af Plantefokus, træ- og planterådgivning

Seljørøn med flot kroneopbygning i harmoni med træ- og kronestørrelse. Godt samspil i proportioner mellem træer, sti og rum. Risskov Kirkegård v. Aarhus.

Formklippede træer og træer med sporebeskårne knuder, er oftest meget karakterfulde elementer i anlæg. Gode eksempler herpå kan ses på mange af landets kirkegårde.

Driftsmæssigt regnes form- og sporebeskæring som et arbejdskrævende element, men man overser i den sammenhæng let, at det modsvarende er et langtidsholdbart element. Et element der kan have sit fulde udtryk, og være bærende uden omlægninger, i en lang årrække.

Spore- eller knudebeskæring bør ske planlagt

Der er mange muligheder for variation, både indenfor formklipping og sporebeskæring af træer, tilmed indenfor forbavsende mange træarter. Sporebeskæring kaldes også

knudebeskæring, med henvisning til de knuder, der med tiden dannes på 'armene' som kronen opbygges med. Spore- eller knudebeskæring kan ligge tæt på en egentlig styning. Styning sker ved nedskæring af stamme og tilbagevendende fjernelse af ny top med års mellemrum. Sporebeskæring sker ved årligt tilbagevendende afskæring af grene og træets top, i en valgt afstand fra stammen, således at grenene danner arme, der bærer knuderne. Styning udføres ofte på træer 'der er blevet for store', som et alternativ til at fælde træerne. Udført på denne vis, på halvgamle træer, medfører det store sår og råd der afkorter træets restlevetid.

Sporebeskæring bør ske planlagt, således at den kan

Forvandling af fritvoksende kronetræ til grundopbygning af kugleformet, sporebeskåret træ. Principper herfor gennemgås og diskuteres på kursus. Egå Kirkegård v. Aarhus.

Formklipping af eg kan lykkes, når det sker målrettet på unge træer. Kristrup Kirkegård v. Randers.

Stammehække som en fast, men let ledetråd. Slagelse.

indledes på unge træer, der i kroneopbygning (forgrening) er opbygget i den ønskede form. Proportionerne i træernes størrelse og kroneopbygning er af stor betydning for oplevelsen af et skulpturelt udtryk med stor æstetik. Med målrettet opbygning af træerne og en tidlig opstart af beskæringen, lever træerne længe, idet de ikke påføres unødige og rådfremkaldende sår.

Eksempel fra Christiansfeld

Christiansfeld er kommet på UNESCO's verdenskultur-arvsliste, efter der er udført mange renoveringer i byen. Renoveringerne omfattede ikke kun mange bygninger, men også gader, herunder etablering af nye sporebeskårne lindetræer. Træernes ønskede stammehøjde, kroneform, størrelse og opbygning er blevet defineret, og den beskæringsmæssige dannelse af kronernes ønskede grundopbygning beskrevet. De plantede træer er udvalgt i planteskolen, ud fra kronernes egnethed til formålet, og desuden er træernes vækstforhold i gaderne søgt optimeret i et tværfagligt samarbejde.

Omkostningerne ved sporebeskæring eller formklipping af træer er tæt på at være ens, uanset om træernes propor-

tioner og grundopbygning er æstetisk eller ej. Eksemplet fra Christiansfeld understreger vigtigheden af, at når man vælger træer til etablering af formbeskårne beskæringskrævende plantelementer, skal det ske på grundlag af velvalgt materiale og viden om slutudtryk, samt om de faglige reguleringsmuligheder på vejen hertil.

Form- og sporebeskæring bør fortsat bruges

På rette sted kan form- og sporebeskårne træer ikke erstattes af fritvoksende små kronetræer, eller af podede træer med kuglevoksende kroner. Plantelementet bør derfor fastholdes som en mulighed i de projekterende og udføres værktøjskasser, til brug med omtanke.

Kursus

Inspireret af opgaven i Christiansfeld og af mit møde med mange spændende eksempler på formning og opbygning af alt fra stammehække, udbundne kroner og faconer på knudebeskårne træer, er en beskæringsdag med dette tema planlagt. Sammen med Danske Anlægsgartnere udbydes en kursusdag i Dragør og en i Middelfart. Datoer herfor fremgår af bladets kalender. ■

HVEM ”OPFANDT” GRANDÆKNINGEN?

Af Lene Halkjær Jensen,
lene.bladet@mail.dk

Granpyntninger med fine mønstre har mange steder erstattet grandækninger, hvor hele graven dækkes med gran. Foto: Vagn Andersen

Rundt om på landets kirkegårde kan man nu nyde synet af de mange smukt granpyntede gravsteder. At grandække kirkegårdens gravsteder er en meget gammel tradition. Eller er det nu også det? Og hvordan er denne tradition egentlig opstået?

Julefreden kan først for alvor sænke sig over landets kirkegårde, når de sidste gravsteder er blevet smukt pyntede.

Grandækning er en ydelse, der tilbydes på stort set alle landets kirkegårde, om end der kan være store forskelle i den eller de former for grandækninger, der tilbydes på den enkelte kirkegård – og der er også en ret stor forskel på, hvor solidt traditionen med grandækning er forankret: I nogle egne af landet er det nærmest utænkeligt, at de

pårørende ikke sørger for gravstedet bliver grandækket, andre steder er det mere almindeligt, at grandækningen vælges fra.

Helt generelt er det dog, at de uger, i løbet af oktober, november og december, hvor der dækkes gran på gravene, er en travl periode for kirkegårdenes ansatte. Men hvordan er denne tradition egentlig opstået...?

En beskæftigelses fremmende foranstaltning

I en ca. 20 år gammel artikel i KIRKEGÅRDEN skriver Morten Falmer Nielsen (tidl. kirkegårdsinspektør ved Gentofte kommunes kirkegårde) bl.a. således om juletraditioner på kirkegårdene:

”På danske kirkegårde er der to skikke der er så gamle og

I Humlebæk medførte kostprisberegningen stort set en fordobling af prisen for en standard grandækning (tv). Der tilbydes nu to alternativer, der er noget mindre og billigere. Foto: Lene H. Jensen

så udbredte, at man med god grund kan kalde dem for traditioner.

Den første og ældste er udsmykning af familiens grav med gran.

Vor generation vil nok mene, at sådan har det altid været og at skikken bunder i en folkelig tradition.

Ifølge overleveringen forholder det sig ganske anderledes. I begyndelsen af 1900-tallet var bedre stillede folks store familiegrave præget af deres havekultur, ligesom bøndernes grave var præget af bondehaven. Her var bede med roser omgivet af sirlige gange et "must" og da roser ikke tåler hård frost, dækkede man roserne med enkelte granrene, blot for at beskytte dem.

Denne kirkegårdskultur medførte at arbejdet med vedligeholdelsen af de store bykirkegårde sluttede i midten af november måned og medarbejderne blev sendt ud i arbejdsløshed. I 30-erne blev arbejdsløsheden i almindelighed meget stor og de grønne organisationer fandt sammen om beskæftigelses fremmende foranstaltninger. På kirkegårde samlede interessen sig om en markedsføring af en udsmykning af gravstederne med gran. Dette fængede og udviklede sig til en kæmpesucces, der ikke alene forlængede arbejds sæsonen for kirkegårdspersonalet, men også medførte en øget og en anden beskæftigelse for skovbrugeren. Klipping af rødgran foretoges i de store jyske plantager, mens hvidgran klippedes i kilometervis af læhegn, og endelig leverede klitplantagerne tonsvis af bjergfyr.

Udsmykning blev sat i system og man kunne vælge mellem grandækning, kun rødgran; granpyntning, rød- og hvidgran samt fyr, og endelig ekstra pyntning, som var kunstfærdige border og meget andet."

Kirkelovene fra 1922

Kirkelovene fra 1922 danner, med løbende tilpasninger, grundlaget for den danske folkekirkens styreform. I 1922 blev menighedsrådenes status, forpligtelser og ansvar fastlagt. Menighedsrådene fik det økonomiske ansvar for driften af folkekirken, og dermed gav det også mulighed for at ansætte personale på kirkegårdene. I første omgang, for at skabe orden på kirkegårdene. Den begyndende industrialisering, og dermed det følgende opbrud i det danske samfund betød også, at de århundredes gamle traditioner omkring begravelse, hvor gravningen af gravene med mere, blev varetaget af venner og bekendte til den afdøde, ikke længere passede ind i samfundsudviklingen. I årene efter, blev gravstedsplejen i et stigende omfang varetaget af kirkegårdens personale, i konkurrence med lokale gartnere.

De lange vinterfyringer af kirkegårdens personale, betød at de ikke kunne opretholde en fornuftig årsindkomst, og derfor måtte der skabes nye arbejdsopgaver til de ansatte.

Af Jørn Skov, tonder-kirkegaard@mail.tele.dk

Udvikling

Afhængigt af efterspørgslen, har grandækningen siden da udviklet sig i forskellige retninger: På nogle kirkegårde blev de ekstra fine pyntninger udviklet til noget nær kunstværker, hvor det kunne tage både halve og hele dage at pynte et enkelt gravsted. Andre steder er udviklingen gået mere i retning af en ensartet standard til alle gravsteder.

Der klippes stadig tonsvis af bjergfyr, men efterhånden som rød- og hvidgran i en god kvalitet blev en mangelvare, er det stort set blevet erstattet med brug af nordmanns-

En grandekoration i en oasisblok kan anvendes på alle typer af gravsteder – og kan laves inden døre. Foto: Lene H. Jensen

Adskillige kirkegårde er gået over til at lave de fine grandekorationer på plader inden døre. Fra Skjern Kirkegård.

Foto: Sabine Mogensen

gran og nobilis. Den noget højere kilopris for indkøb af nordmansgran og/ eller nobilis, har i løbet af de seneste årtier været med til at ændre den måde, hvorpå gravstederne granpyntes; fra grandækninger, hvor hele gravstedet blev dækket med gran, til mange forskellige løsninger på at bruge en lidt mindre mængde af pyntegrønt på det enkelte gravsted.

Afvikling eller mere udvikling?

Grandækningen blev ”opfundet” dengang tid ikke kostede så meget, og arbejdsmiljø var noget man ikke talte om. Men med besparelser helt generelt, og kravet om en kostprisberegning af taksterne for kirkegårdenes forskellige ydelser i særdeleshed, er tiden blevet en vigtig faktor – og tidligere tiders sirlige granpyntninger, ville efter nutidens kostprisberegning løbe op i en pris, de færreste gravsteds-ejere er villige til at betale.

På mange kirkegårde har kostprisberegningen inden for de seneste år ført til en væsentlig stigning i prisen for en grandækning – og det har fået adskillige kirkegårde til at tilbyde alternativer til deres hidtidige standard for grandækninger; alternativer, der er knap så tidskrævende og

har et lavere forbrug af pyntegrønt, og som dermed kan tilbydes til en lavere pris.

Der kan nok ikke herske megen tvivl om, at grandækningen har været en beskæftigelsesmæssig succes, men at den samtidig har været en økonomisk fiasko for mange kirkegårde; forstået på den måde, at medgået tid og materialer ikke helt har harmoneret med den pris, der blev opkrævet. Selve arbejdsgangen ved en traditionel grandækning, udført på selve gravstedet, er heller ikke helt i tråd med nutidens krav til et godt fysisk arbejdsmiljø, og rundt om på kirkegårdene udvikles der til stadighed nye typer og metoder til granpyntning, der helt eller delvist kan fremstilles inden døre og i en fornuftig arbejdsstilling.

På trods af de førnævnte udfordringer, er grandækningen stadig en af de arbejdsopgaver, der fylder godt op på de kirkegårdsansattes tidsregistreringsskema i årets sidste måneder – og med en stadig udvikling af nye arbejdsgange og metoder, og med en fortløbende tilpasning af granpyntninger i flere forskellige prisklasser og udformninger, er det nok også en tradition, der kan bevares... ■

VELAMP

Lad os hjælpe med at skabe den rette stemning

Kirken er forbundet med mange traditioner, der sammen med kirkens omgivelser, giver en særlig stemning.

Hos VeLamp har vi støbt, produceret og renoveret i 70 år på adressen i Vejen. Det gør vi på den traditionelle måde, så vi kan yde 30 års overfladegaranti.

lamper · låger · bænke · gitre · vinduer mm.

Velamp A/S · Søndergade 91 · DK-6600 Vejen · +45 75 36 62 00 · kontakt@velamp.dk · www.velamp.dk

KURSUS I GRANPYNTNING

Tekst og foto: Jens Zorn Thorsen,
jeztho@gmail.com

Hvordan en mursten kan bruges til at samle en pyntning.

Pyntninger kan forberedes indendørs; bl.a. bånd af nordmansgran, der samles i metermål på tov.

Den 28. og 29. september blev der afholdt kursus i granpyntning på Vejle Østre Kirkegård. Kurset var arrangeret af Syddansk erhvervsskole (SDE) og instruktørerne var Ole Daugaard fra SDE og Jørgen Boiskov Hansen fra Gram kirkegård.

Vejle Kirkegårde har i nogen tid eksperimenteret med alternative løsninger til udlægning af gran og pyntning af gravsteder, og aftalte i foråret med SDE at holde et kursus om emnet, for at udvikle medarbejderne på kirkegårdene i kendte og nye grandækningsteknikker. Kurset samlede deltagere fra lokalområdet og blev afviklet på en af Vejles by kirkegårde: Østre kirkegård.

Metoderne er hentet fra kirkegårde, som har eksperimenteret med alternative arbejdsprocesser med det formål at reducere materialeforbruget, effektivisere arbejdsproces-

serne og forbedre arbejdsmiljøforholdene. Især arbejdsmiljøforholdene ønskes væsentligt forbedret, da det er en af de opgaver der, på linje med hækklipning, lugning og græsklipning, på kirkegårdene hører under ensidigt gentaget arbejde.

Hovedgrebet består i at flytte arbejdsprocesserne indendørs eller i det mindste til klimavenlige omgivelser, hvor temperatur, arbejdsunderlag, lys og træk kan reguleres efter behov.

Bed pyntninger kan f.eks. fremstilles på underlag /skabeloner der holder sammen på pyntematerialet. På kurset blev der øvet i fremstilling af bed pynt på mursten med huller i. Andre underlag kan også anvendes efter temperatur og lokale muligheder.

En anden opgave er kistegravpyntninger der også kan

En bedpyntning kan f.eks. laves i en Oasis-blok, der senere kan bortskaffes sammen med grønt affald.

Bedpyntningerne bliver nøje vurderet af kursusinstruktør Ole Daugård

opstilles på en træplade der er tilpasset gravstedernes størrelser. Pyntningerne tilpasses efter gravstedernes indretning på træpladen og glides raskt på plads uden at ødelægge pyntningen.

Det er vigtigt at løse bortskaffelsesprocessen i overensstemmelse med den lokale kommunes gældende miljøregler, men som udgangspunkt skal de anvendte materialer sorteres til genanvendelse, hvis de ikke kan komposteres. ■

Special-entreprenøren ApS

Vi ønsker alle vore nye og gamle kunder en rigtig glædelig jul samt et godt nytår.

De varmeste hilsner til jer og jeres familier.

Palle og Leo

Special-entreprenøren ApS

Vælding Bjergvej 23, 6650 Brørup · 75 17 51 22 · www.spec-ent.dk

Vikarhjælp
- se vores hjemmeside

KREMATORIEKURSUS 2015

Tekst og foto: Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegårde.dk

”Selv om der er kompetente folk på alle lektioner, er det for en stor del kursisterne selv der skaber værdien i kursusindholdet; med deres spørgelyst, synspunkter og deraf spændende diskussioner.”

Brandøvelsen i Svendborg krematorium tog udgangspunkt i en kiste, der halvvejs inde i ovnen bliver klemt fast i en defekt ovnlåge, med brand og kraftig røgudvikling til følge.

I forbindelse med DKL's grundkursus for krematoriemedarbejdere, blev der brugt en del tid på sikkerhedsprocedurer og brandberedskab i de danske krematorier.

DKL har i uge 43 afviklet kursus for krematoriemedarbejdere på Vandrehjemmet i Svendborg. 18 kursister, som repræsenterede en stor del af de danske krematorier, var tilmeldte.

At afvikle kurser for de ansatte på krematorierne, er en taknemmelig opgave, da folk i branchen er meget engagerede og ansvarsbevidste. Selv om der er kompetente folk på alle lektioner, er det for en stor del kursisterne selv der skaber værdien i kursusindholdet; med deres spørgelyst, synspunkter og deraf spændende diskussioner. Vi oplever at selv meget rutinerede krematoriemedarbejdere, får noget med sig hjem fra vores kurser. Kurset rummer både det elementære og grundlæggende, men alt nyt på området får selvkært også tid og plads i forhold til kompendiet.

Frugtbart samarbejde med beredskabet

Som forberedelse til dette kursus henvendte jeg mig til beredskabschefen i Svendborg kommune og forespurgte om man fra deres side ville deltage med faglig sparring omkring beredskab og sikkerhedsprocedurer ved krematoriedrift. Dette skulle vise sig at blive til lidt af en øjenåbner for både beredskab og os ude i krematorierne. Jeg mødtes med den kommunale beredskabschef og udrykningslederen fra den lokale Falck-station på Svendborg krematorium for at vise dem hvad et krematorie egentlig er for noget. De var meget interesserede og nysgerrige (nærmest som når man har konfirmander på besøg) og vi havde en rigtig god dialog med det samme. Som jeg havde håbet på, fik de øje på at en virksomhed af denne type bør have egen kørselsinstruks og alarmoplysninger liggende tilgængelige i udrykningskøretøjerne.

På kursets 3.dag mødte beredskabschefen fra Svendborg kommune, Knud Otto Westergaard, op fra morgenstun-

Brandøvelsen omfattede både brandchef, brandinspektør, røgdykkere og en flot brandbil.

den, velforberedt og klædt på til at styre en formiddag i brand- og sikkerhedsprocedurer ved krematoriedrift. Ikke kun det lokale beredskab og de byggesagkyndige var repræsenteret, også Odense havde en brandinspektør tilstede; jeg skal love for at interessen var vakt.

Brandøvelse på Svendborg krematorium

Formiddagen i sikkerhedens tegn blev indledt med en teoretisk lektion og efterfølgende var der brandøvelse på Svendborg krematorium.

En case:

Kisten er kommet halvt ind i ovnen og er klemt fast af en defekt ovnluge. Der er brand både inden- og udenfor ovnen og kraftig røgudvikling. Så startede et rollespil, som involverede mange instanser. Et spændende rollespil, som jeg ikke vil gå i detaljer omkring, da det vil komme til at fylde temmelig meget, men der var både indsatsleder, røgdykkere og en flot brandbil.

En af konklusionerne efter øvelsen er, at det er meget vigtigt, at det er en repræsentant for krematoriet, der kender dette og dets indretning, der møder indsatslederen som det første ved en brand: En der blandt meget andet kan informere om, at det ikke er så heldigt at angribe en brændende ovn med vand osv.

Vi lærte rigtig meget denne formiddag og vi i Svendborg er meget glade for det stykke forebyggende arbejde vi har haft med vores lokale beredskab, et arbejde som begge parter kan drage nytte af, hvis nu det skulle ske.

Vi i DKLs kursusudvalg vil hermed takke kursister, indlægsholdere og undervisere for nogle gode dage i Svendborg. ■

JOHN DEERE

Vinter Klar?

STIGA

Tilbehør

PARK PRO 540 IX

Fra Sommer til Vinter maskine

- køst
- sneslynge
- saltspreader

KÄRCHER

MIC 26

fås også med
-salter & kost,
samt
feje/sugeanlæg.

Kontakt os og hør om de mange tilvalgsmuligheder.

A/S HAVDRUP

MASKINFORRETNING

Salbjergvej 4 - 4622 Havdrup - 46 18 55 44
www.havdrup-maskinforretning.dk

Vi tager forbehold for eventuelle trykfejl.

ARBEJDSGLÆDE, VISION OG NYTÆNKNING I VISKINGE

Af Anette Kasler, ak@avos.dk
Næstformand, Viskinge-Aunsø menighedsråd

Viskinge Kirke har både en anlægsgartnerelev og en praktikant fra jobcenteret.

Den Danske Folkekirke er trængt, tales der ofte om i pressen. Men er den nu også det? Hvis man zoomer ind på en lille landsbykirke – der ligger én i landsbyen Viskinge lidt uden for Svebølle – får man en anden fornemmelse.

Rugbrødspræst

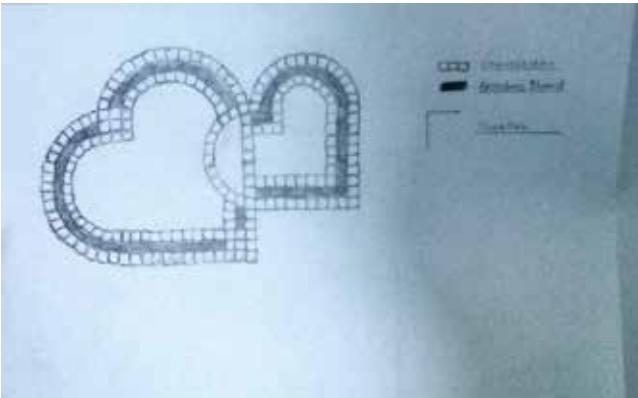
Præsten – Sanne Bojesen Kristensen – blev sognepræst ved Viskinge-Aunsø kirker i 2009. Beskeden betegner hun sig selv som 'rugbrødspræst' – men spørger man formand for menighedsrådet Pernille Boserup, er Sanne langt mere end det. "Hun er dagligdagspræsten der ER der når det gælder – og som deltager aktivt i det lokale miljø. Hendes styrke ligger i, hun formår at bevare tradition, tro og integritet i vor kristne folkekirke, mens hun samtidig tænker utraditionelt og visionært i sin måde at engagere lokalsamfundet".

Engagement

Menighedsrådet består af et team af erhvervsaktive kvinder, der sammen med præsten har viljen til at skabe Kirke, der skaber liv og aktiviteter i og omkring kirken. Koncerter, minikonfirmander, filmaftner, børnekirker, udflugter osv.

Organisten og kirkesangeren – Tina Christiansen og Helene Buch. Tina – den viljestærke, blinde nattergal kendt fra TV, fylder ofte kirkens hvælvinger med sin smukke sang og musik. Og Helene nøjes ikke med smukt at styre kirkesangen i mål, hun er også en fantastisk værtinde og støtte ved børnearrangementer.

Går man tur på Viskinge Kirkegård hilses man af den aktive graver Arne Jensen. Nok er Viskinge Kirke en lille landsbykirke, men det hindrer ikke den vævre graver i at skabe nye vinkler på den smukke, gamle kirkegård. Og

Anlægsgartnerens tegning er blevet omsat til virkelighed.

De ekstra hænder giver mulighed for at anlægge nye gravsteder på kirkegården.

Graver Arne Jensen er glad for, at der både er tid og hjerterum i Viskinge: "Det giver mig en langt større arbejdsglæde, at jeg får mulighed for at føre idéer ud i livet, samtidig med at min arbejdsplads tager et socialt ansvar".

han skal ikke nødes meget, før han stolt viser rundt og fortælle om de mange tiltag og planer, der skabes bag de gamle stenmure.

Et socialt ansvar

Det har ikke været til at åbne en avis de seneste år, uden man har hørt om den store mangel på lærepladser til de unge. På den ene side tales der om "små årgange" af unge. De små årgange gør, at der er alt for få hænder til at få løst

de nødvendige samfundsmæssige opgaver. Samtidig har de unge svært ved at få den læreplads, som er så nødvendig i et uddannelsesforløb for at kunne varetage et arbejde efterfølgende.

Som en kirke og et menighedsråd, der tager sit sociale ansvar alvorligt, har Viskinge Kirke søgt om – og fået bevilliget – status som læreplads for anlægsgartnere. Derudover siger Viskinge Kirke aldrig nej, når jobcenteret har brug

for en praktikplads til en arbejdssøgende.

”Det kræver selvfølgelig mere planlægning for os gravere” siger Arne Jensen. ”Men det er kun bagateller i forhold til hvor vigtigt det er at de unge forstår hvor spændende og givende det er at arbejde som graver”.

Viskinge Kirkegård er arbejdsplads for en graver, en gravermedhjælper – og så har Viskinge Kirke fået en elev, og har også en praktikant. ”Det er en stor succes”, smiler Arne Jensen.

Overskud og arbejdsglæde

Og Arne har mere på hjerte. ”Jeg er så heldig at arbejde ved en Kirke, hvor menighedsrådet giver plads til, at vi kan få lov til at tænke ud af boksen – og hvor der er tid og hjerterum. Det giver mig en langt større arbejdsglæde, at jeg får mulighed for at føre idéer ud i livet, samtidig med at min arbejdsplads tager et socialt ansvar”.

Arne viser 2 runde bede frem. Det ene er nyplantet, det andet er fyldt med småsten. ”Grunden til, at vi kan lave dette smukke bed, er at vi har fået en elev. Nu har vi mulighed for at skabe skønhed og kunst, hvor vi tidligere havde nok at gøre med at vedligeholde kirkegården, præstegården, sognegården, samt have kirkelige handlinger i Viskinge kirke og Aunsø kirke.

På graverkontoret fremviser Graveren en skitse af 2 hjerteformede bede. ”Det”, siger han ”har vores lærling lavet – og vi er lige ved at gå i gang med at lave dem herude. Hvis vi kun havde været gravermedhjælperen og mig, havde vi aldrig kunnet få tid og overskud til at lave den slags. Og det er jo til stor glæde for de besøgende – sørgende, som har deres gang her på kirkegården. Det gør jo ikke noget, hvis rammen er god.”

Så – er den danske folkekirke trængt? Ikke i Viskinge i hvert fald. ■

Anette Kasler

Anette Kasler er næstformand i Menighedsrådet for Viskinge-Aunsø Kirker. Hun er 43 år, gift, er mor til en dreng på 8 og pige på 6, og er uddannet Cand. Scient. Pol. Anette Kasler synes, at også de gode historier skal fortælles: ”Pressen fokuserer gerne på historier om folkekirken som forældet og forladt. Det er muligvis sandt visse steder – men personligt oplever jeg Kirken som levende og fuld af initiativ til at være en del af vi danskere hverdag. Og kirken er jo også en arbejdsplads – og ofte en rigtig god arbejdsplads. Den kristne tro er i os alle – og når vore værdier trues – finder vi svar i troen.”

AVANT® Når det skal gøres nemt

Avant 640:
24 km/t
280 cm løftehøjde
99 cm bred

**Avant har de helt små minilæssere på 530 Kg
men også dem, der kan løfte 1400 Kg +**

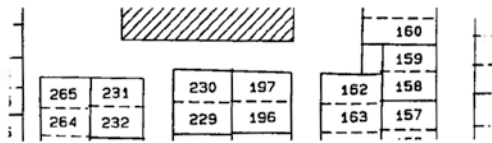
Se mere end 100 forskellige redskaber på vores hjemmeside

Køb redskaber online på Avant.dk

**AVANT
Danmark**
Besøg vores 3500 m2
store showroom i Låsby

AVANT DANMARK LÅSBY: 8695 7522
WWW.AVANT.DK
HØRVE MASKINHANDEL A/S: 5965 6037

Kirkegårdskort

- Opmåling
- Korttegning med EDB
- Informationssystemer
- Fremtidssikring
- Rådgivning
- Nummerering
- Protokoller

Landinspektørcentret A/S

Nygade 46, 7400 Herning, Tlf. 97 123688

Lyng Naturgødning ApS

e-muld

**Muld • Spagnum • Barkflis • Træflis
Topdressing • Grus • Granitskærver**

*Levering med lastbil eller afhent selv
Container udlejning*

www.l-n-g.dk

Slangerupvej 16 · 3540 Lyng · 48 18 73 50

- også
i bigbags

Telefon 86 52 17 77 | Mobil 23 32 90 27

Wad

LANDSKABSARKITEKTER A/S

Naturkirkegårde | Udvidelser | Omlægninger | Kirkegårdsinventar

Helhedsplaner til kirkegårde | Plejeplaner

Peder Skrams Gade 39 | 8200 Århus N | www.wadlandskab.dk

Kirkegården er vores speciale, kontakt os for referencer eller uforpligtende samtale

Komplette it-løsninger til kirker og kirkegårde

- Kirkegårdsadministration og -regnskab
- Mulighed for integration med GIAS, CPR, Den digitale dødsanmeldelse og e-Boks
- Adgang til gravstedssøgning og takstopslag fra sognets/kirkegårdens hjemmeside.

Kontakt os, og hør mere om, hvordan vores løsninger kan lette den daglige drift.

Telefon: 9928 3565 • E-mail: salg@brandssoft.dk

EG Brandssoft www.eg.dk/kirke

Adding value to business

Green-Anlæg ApS

Anlæg og renovering af kirkegårde

- Stengærder
- Plantning af store træer
- Brolægning
- Certificerede træplejere

Vi kommer over hele landet

Bjarne og Karsten Green

Green-Anlæg ApS · Byvangen 2 · 5550 Langeskov · www.green-anlaeg.dk

Energioptimering i Danske Kirker

Opnå store besparelser med Intelligent Varmestyring fra Mariendal Electrics

- Det er nemt, smart og fleksibelt

Kontakt os for et uforpligtende møde

mariendal
electrics

El · Sikring · Energi · Marine · Automation · IT

www.mariendal.dk · Tlf: 7010 2077

DE KATTENS KIRKEGÅRDE

Tekst og foto: Lene Halkjær Jensen, lene.bladet@mail.dk

I mange storbyer er kirkegårdene en fredelig og næsten bilfri oase – og er derfor et yndet tilholdssted for de hjemløse katte. Man ser ofte katte, i en varierende helbredstilstand, når man besøger en storbykirkegård; nogle af dem er sky, andre vil gerne hilse på. Nogle steder kan man også finde tegn på, at kattene af og til bliver fodret.

Ofte er det nogle af kirkegårdenes faste besøgende, der

dagligt medbringer lidt mad til den sultne katterflok. Nogle af disse kattevenner finder sammen og søger hjælp og donationer til opgaven med at gøre noget for de hjemløse katte; andre gør det alene og for helt egen regning.

Og på en museplaget kirkegård, ville det måske heller ikke være nogen dårlig ide, at give husly og lidt omsorg til nogle miljøvenlige musejægere...

SKOV & LANDSKAB

FAKK
FORBUNDET AF KIRKE-
OG KIRKEGÅRDSANSATTE

Kirkegårdskonferencen 2016

Torsdag den 10. marts 2016, Hotel Nyborg Strand

FOTO: VAGN ANDERSEN

Grøn kirkegård

Årets kirkegårdskonference ser på, hvordan vi skaber en grøn kirkegård, f.eks. med nye gravstedstyper og en frodig bestand af træer. Men grøn kirkegård handler også om at bidrage til en bæredygtig udvikling, f.eks. ved at øge biodiversiteten. Eller ved at tænke i, hvordan flere mennesker kan få glæde af kirkegården og sognets øvrige arealer. Konferencen giver desuden et kig ind i fremtiden og præsenterer ny inspiration til udviklingsplaner, der gør processen nemmere at gå i gang med.

Hør blandt andet disse indlæg:

- **Brug kirkegården og sognets arealer bæredygtigt**
Peter Fischer-Møller, biskop over Roskilde Stift, medlem af Grøn Kirke-gruppen
- **At pleje og udvikle frodige træplantninger**
Anders Busse Nielsen, professor, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning
- **Et kig ind i fremtiden: Hvor er kirkegårde på vej hen**
Birgitte Kragh Engholm, fremtidsforsker og sognepræst
- **Ny inspiration til udviklingsplaner**
Birgit Møller Bach, kirkegårdsleder, Varde Kirkegårde, medlem af projektgruppen

Firmaudstilling i nyt stort lokale

Denne gang tilbyder vi leverandører til kirkegårdssektoren at få en firmastand i Hotel Nyborg Strands nye store pause- og udstillingsområde i umiddelbar forbindelse med konferencelokalet. Vi har plads til ti stande. Prisen er 7.500 kr. ekskl. moms og inkl. en deltager på konferencen. Kontakt Christian Kjøller, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på cpk@ign.ku.dk eller tlf. 3533 6778.

Program

Se hele programmet på www.ign.ku.dk/kirkegaard

Yderligere oplysninger fås hos Christian Kjøller, cpk@ign.ku.dk, tlf. 3533 6778 eller Tilde Tvedt, tit@ign.ku.dk, tlf. 3533 1772

Sted

Hotel Nyborg Strand

Pris

1.260 kr. ekskl. moms

Tilmelding

Tilmelding senest den 1. marts på www.ign.ku.dk/kirkegaard

Spørgsmål om tilmelding besvares af Tanja Nørgaard Mikkelsen på tlf. 9627 2226 eller tn@organicer.dk

Arrangører

Konferencen arrangeres i et samarbejde mellem foreningen af Danske Kirkegårdsledere, Forbundet af Kirke- og Kirkegårdsansatte, Landsforeningen af Menighedsråd og Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning

JUL BETYDER KRISTTORN

Af Carsten Sølund Kristensen, csk@nygaardsplanteskole.dk
Sælger og rådgiver hos Nygaards Planteskole

Det er blevet vinter, julen nærmer sig, og i vores del af verden er Kristtorn en sikker del af julepyntningen.

Kristtorn er oplagt til pyntning inde i kirken, men også til dekorationer på gravstederne, som et smukt brud i grandækningen. Det er ikke så mærkeligt, at dette er en populær plante, med de røde lysende bær og det flotte blanke løv, men Kristtorn har faktisk også spillet en enestående kulturhistorisk rolle. Både druider, romere og Harry Potter har brugt Kristtorn til at holde alskens ondskab på afstand.

Det latinske navn for kristtorn, Ilex, var oprindeligt romernes navn for Sten-Eg, men senere blev navnet givet til kristtorn, da bladene minder om hinanden. Under den romerske fejring af vintersolhverv og guden Saturn, Saturnalia, var det skik at sende kristtornbuketter til vennerne, som udtryk for gode ønsker og agtelse. Det menes at være herfra traditionen med at dekorere boligen, kirken og stalden med Kristtorn ved juletid stammer fra. En tradition der er bevaret i Vesteuropa op til vor tid,

især i England men også i USA. For mere end 2000 år siden, mente druiderne, at solen aldrig forlod en Kristtorn og den blev derfor betragtet som et helligt træ. Fra den klassiske oldtid kendes kristtorn, som symbol der blev brugt til at beskytte mod ulykker. Hos de Nordamerikanske indianere indgik Ilex på flere områder, som værn og beskyttelse og tornene udtrykte krigerens grusomhed. I overtro, sygdomsbekæmpelse og forudsigelser har Ilex haft utallige betydninger, primært til beskyttelse mod nattens mange onde væsner.

Der findes 3-400 arter af Ilex, hvoraf 3 af arterne kan klare sig her i Europa. Kristtorn bliver i dag brugt meget ved juletid, til pyntning i dekorationer, puder, kranser osv. De blanke stedsegrønne blade og ikke mindst frugternes flotte røde farve gør sig utroligt smukt på den koldeste tid af året. Kristtorn er også god for fuglene, der godt kan lide de røde frugter. Ilex trives bedst i muldrig jord, gerne i halvskygge, og tåler beskæring. Ilex står flotte året rundt og er dermed gode til at skabe variation på kirkegården. ■

Ilex aquifolium 'Golden King'

Denne langsomtvoksende Kristtorn bliver op til 3-5 m høj. Den er stedsegrøn med lidt åben vækst. Bladene er mørkegrønne og en flot gul bladkant med små spidse torne. Denne sort sætter få skinnende røde frugter, men plantes primært på grund af det smukke løv.

Ilex aquifolium 'Schrams'

Denne langsomtvoksende Kristtorn bliver op til 3-5 m høj og 2-3 m bred. Den er stedsegrøn med tæt vækst. Den har små glinsende, mørkegrønne, lancetformede blade med små spinkle bladtorne. Den giver et flot og anderledes udseende i forhold til andre bladbærende stedsegrønne.

Ilex aquifolium 'Silver Queen'

Denne langsomtvoksende Kristtorn bliver op til 3-5 m høj og bred. Den er stedsegrøn med en tæt kegleformet vækst. Den har mørkegrønne blade med en bred hvid kant med små spidse torne. Denne sort sætter ingen eller meget få frugter.

Ilex meserevae 'Blue Angel'

Denne langsomtvoksende Kristtorn bliver 1-1,5 m høj og bred. Den er stedsegrøn med tæt opret vækst. Blade er meget mørkegrønne, med stærkt bølget kant og 5-12 torne på hver side. Denne sort sætter mange skinnende røde frugter. Grenene er stærkt purpurfarvede, og samme farve er gældende på bladstilkene og på det nederste af bladet.

Hestepærer på kirkegården? Champost®

- Sådan lød det fra flere medarbejdere på Holstebro Kirkegaarde

Holstebro Kirkegaarde er blot én af de mange kirkegårde, som anvender Champost. Med en vis skepsis sagde flere af deres medarbejdere: *"Skal vi smide hestepærer ud på kirkegården? Det vil lugte fælt! Da de prøvede den pasteuriserede og varmebehandlede hestemøg, ændrede de synspunkt og i dag anvender de store mængder Champost.*

Champost Jordforbedring

- Vi anbefaler du lægger 5 cm. oven på den eksisterende jord.
- Champost tilfører jorden naturgødning.
- Du undgår at luge ukrudt.
- Jorden bliver let og luftig.
- Du må ikke plante direkte i Champost Jordforbedring.

Anvendelse:

- Afdækning
- Nyetablering
- Stauder
- Efterfyldning

Antal liter

- 50 l. sæk (54 stk. pr. palle)
- 20 l. sæk (120 stk. pr. palle)
- Big Bag 3000 l.

Efter 2 år kan du se hvordan Champost Jordforbedring har fremmet planternes vækst.

LOADMASTER
NYHED

DANSK PRODUCERET
KVALITETSMASKINE
MED UNIK SERVICE, GARANTIORDNING
& LAVE DRIFTSOMKOSTNINGER

LOADMASTER 830 M/UDSKUDSARM
Sejt trækkende 30 HK 3-cylinder KUBOTA motor.
Meget stabil maskine med lavt tyngdepunkt.
Hurtig fremdrift. Maskinen har altid fuld kontakt med underlaget ved kørsel i ujævn terræn.
Maskinen kan stilles på skrånende terræn.

TEKNISKE DATA
Længde: 240 cm. Bredde: 75-92 cm.
Højde: 178-207 cm. Egenvægt: 940 kg.
Løftekapacitet: 800/1.000 kg.
Hydraulikflow: 51 liter/min.
Hydrauliktryk: 210 bar.

RING 96 56 41 00

DSN AS
N.A. JENSENSVEJ 1,
TORNBY
9850 HIRTSHALS
WWW.DANSAND.COM

Alle priser er eks. moms og fragt. Forbehold for trykfejl & prisstigninger.

Norcar DK

tlf. 9621 9020

Den perfekte hjælper på kirkegården:

Norcar 755

- Knækstyret
- Har ekstremt snæver venderadius
- Konstrueret med henblik på ergonomi og sikkerhed
- Alle funktioner styres fra et joystick
- Minimal belastning af underlaget
- Smidig i trange omgivelser
- 4-hjulstrukket
- 20 hK Kubota dieselmotor
- Lav egenvægt
- Stort redskabsprogram, bla. Løvsuger - Gangriver - Gravsstenstang m.m.

Læs mere på www.norcar.com

Ring for nærmere info eller demo af maskinen.

En kraftfuld hjælper og det rigtige udstyr til kirkegårdsarbejdet

Flere maskiner på lager:
Weidemann eHoftrac el-drevet minilæsser, 1260 minilæsser, 4108 teleskoplæsser m.fl.

Skovl og greb/pallegaffler uden beregning
Weidemann 1140 Plus, 2070 CX50 LP med FSD minilæssere og T4512 CC40 teleskoplæsser.
Se mere på www.stemas.dk

Se mere på www.stemas og Facebook

JULEÅBENT hus i Hadsten
tirsdag d. 29. december kl. 10 -16

Søren	Midt- og Nordjylland	20 32 70 34
René	Midt- og Nordjylland	51 35 13 60
Peter	Syddjylland/Fyn	20 25 88 98
Henning	Vestjylland	21 42 66 76
Hans Peter	Sjælland	40 30 75 49

MARKEDETS STÆRKESTE PARTNER

www.stemas.dk
stemas@stemas.dk

Medlem af Maskintest.dk - det blå stempel

Ny støj reduceret STAMA-HTF Løvsuger

STAMA-HTF Løvsuger, model MK 8

- Med elektrisk fremdrift og 13 hk B&S Vanguard motor
- Overholder arbejdsmiljø kravene omkring støv

- 6 m 6" flexslange med letvægts sugehåndtag og slangemagasin

HTF Farmer Truck

- Fås med benzin eller el-fremdrift
- Med 3-vejs tip
- Pålidelig og let at betjene

STAMA-HTF Mini Truck

- Knækstyret el-køretøj med lille venderadius
- Servostyring
- Stort tilbehørsprogram

NESBO Miljørive, model MR 125

- Skuffer, river og planerer i én arbejdsgang
- Fås i størrelsen 100 - 200 mm

NESBO Ukrudtsbrænder, model GF 1000

- Effektiv og miljørigtig ukrudtsbekæmpelse
- Udviklet til langvarig drift
- Fås både som "walk-behind" og til traktor og redskabsbærer

Se og prøv det store udvalg af STAMA og HTF maskiner hos nedenstående forhandlere.

Almas Park & Fritid A/S, Ålborg
HN Maskiner, Thisted
Herning Skov, Have & Park, Herning
Anker Bjerre A/S, Holstebro

Lyngfeldt A/S, Hadsten
Vemas A/S, Vejle
Varde Have og Skovmaskiner ApS, Varde
Hans Holm A/S, Tinglev

Sønderborg Skov - Park og Have ApS, Sønderborg
Glamsbjerg Maskin Center A/S, Glamsbjerg
Havdrup Maskinforretning A/S, Havdrup

JESPER SØBJERG LARSEN

Af Jesper Søbjerg Larsen, jl@glostrupkirkegaarde.dk
Kirkegårdsleder, Glostrup Begravelsesvæsen og Krematorium

Jeg hedder Jesper Søbjerg Larsen, er bosiddende i Vordingborg og har været kirkegårds- og krematorieleder ved Glostrup Begravelsesvæsen siden 1. marts 2008.

Inden jeg kom til Glostrup, var jeg kirkegårdsleder på Vordingborg kirkegårde, hvor jeg var ansat i 23 år. Jeg er uddannet anlægsgartner og har siden 1985 været ansat i Folkekirken.

Glostrup Begravelsesvæsen

Glostrup Begravelsesvæsen består af 2 kirkegårde; Glostrup Nordre og Søndre kirkegård, samt Glostrup Krematorium, der er bygget i 1960.

Kirkegårdene er på ca. 8,5 hektar tilsammen. Der er ansat 14 medarbejdere til at forestå driften af kirkegårde og krematorium.

Ud over Glostrup kirke, omfatter sognet også Østervang Kirke, som er en rundkirke bygget i 1970, samt Glostrup Sognegård (hvor også administrationen har til huse), som er bygget først 80'erne.

Nordre Kirkegård

På Nordre kirkegård (anlagt i 1960) er der urnefællesgrav, skovkirkegård, kistefællesgrav, kendt urnefællesgrav i græs med plade, kendt kistegravsted i græs med plade, samt traditionelle urne og kistegrave. Skovkirkegården blev anlagt i 2013.

Jeg er uddannet anlægsgartner og har siden 1985 været ansat i folkekirken.

Søndre Kirkegård ligger ved Glostrup Kirke.

 PROFIL > JESPER SØBJERG LARSEN

Nordre Kirkegård er anlagt i 1960. Her ligger også krematoriet med tilhørende kapel.

Her ligger også krematoriet, med ca. 2.200 kremeringer pr. år, samt et kapel, hvor der er ca. 250 handlinger om året. På Nordre Kirkegård skal der renoveres flisebelægninger og uskiftes hække mm. Og i 2017 påtænkes det, at opføre et nyt maskinhus og kølerum.

Som udgangspunkt er der ansat 5 gartnere / krematører, samt 1 kontormedarbejder på Nordre Kirkegård.

Søndre Kirkegård

På Søndre Kirkegård (anlagt i 1200-tallet) er der traditionelle urne og kistegrave. Ved Søndre Kirkegård ligger Glostrup kirke, der ligeledes er opført i 1200-tallet.

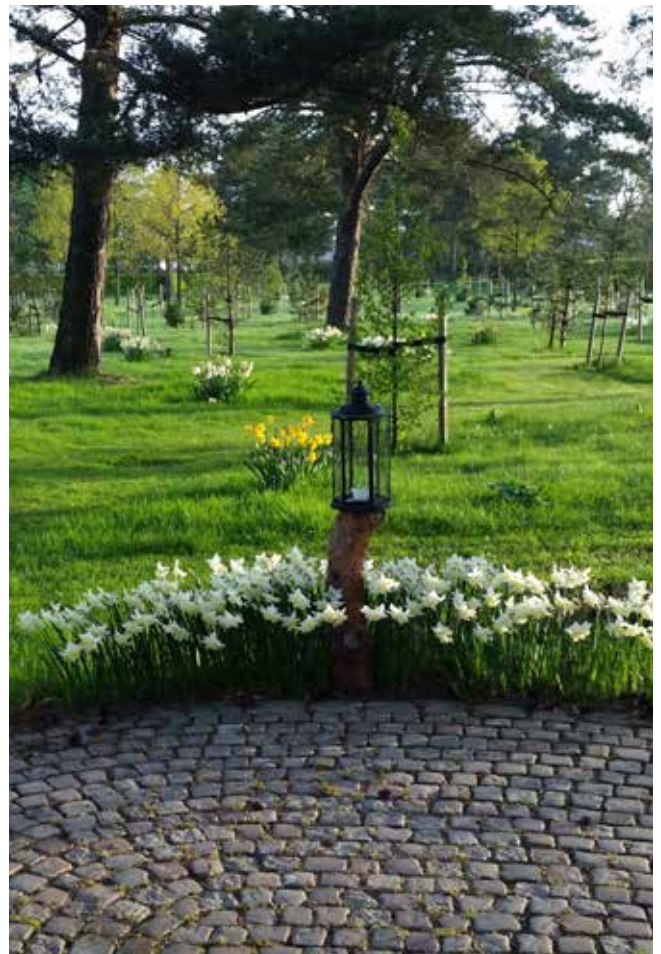
Ved Søndre Kirkegård er der som udgangspunkt 5 gartnere og pt. en EUG elev.

Søndre Kirkegård er i gang med en renovering af alle flise-gange, udskiftning af ryg- og sidehække, samt plantning af en ny allé. Arbejdet pågår i de næste 10 år og renoveringen udføres af driftsmidler.

Om mig selv

Jeg er gift og har 2 voksne børn. Fritiden går med familien, diverse foreningsarbejde, kortklub, hus og have, samt brygning af vin og øl på amatørbasis.

Jeg glæder mig til det kommende bestyrelsesarbejde i FDK og skal gøre mit bedste for en udvikling af FDK. ■

Fyrrelunden på Nordre Kirkegård blev anlagt i 2013

”EN GOD STAUDE TIL KIRKEGÅRDEN”

af Tommy Christensen,
tc@svendborg-kirkegaarde.dk

2015-6

Echinacea 'Green Envy'(tv) og Echinacea 'Little Magnus'(th) trives bedst i sol og blomstrer i sensommeren. 'Green Envy' kan blive ca. 70 cm. høj, 'Little Magnus' ca. 40 cm.

Stemmingsbilleder fra Svendborg Assistens Kirkegård 2015

I denne mørke årstid er det godt at tænke på, hvor smukke og frodige kirkegårdene tager sig ud, når alting blomstrer

og gror. Når stauderne trives, er de et fint og farverigt indslag i kirkegårdens grønne rammer. ■

Rodgersia podophylla, eller bronzeblad, er smuk i det skyggefulde hjørne. Den blomstrer med cremehvide toppe i juni og juli.

Geranium magnificum 'Rosemoor' tåler nogen tørke og får fine høstfarver, hvis den placeres solrigt. De lillablå blomster er sterile og planten spreder sig derfor ikke ved selvsåning.

Rudbeckia fulgida 'Goldsturm' blomstrer fra juli til september og trives bedst i sol/ halvskygge. Den kan blive op til 60 cm. høj og de visne blomsterstande er smukke vinteren over.

Physostegia virginiana 'Red Beauty', eller drejebloemst, kan blive 100 cm høj. Den trives i solen og blomstrer med mørkrosa blomster i september og oktober.

Epimedium og Hosta er begge smukke bladplanter i det skyggefule.

Chelone obliqua er velegnet til snit og kan blive ca. 80 cm. høj. Chelone, eller duehoved, blomstrer i august og september og trives bedst i sol.

Anemone japonica 'Honorine Jobert'(tv) og Anemone 'Splendens'(th) blomstrer fra august til oktober. Høstanemoner er gode til bunddække og trives bedst i halvskygge.

§ PARAGRAFFEN

Bekæmpelsesmiddeldatabasen

kan findes på Miljøstyrelsens hjemmeside:
<http://mst.dk/virksomhed-myndighed/bekampelsesmidler/bekaempelsesmiddeldatabase/bekaempelsesmiddeldatabasen/>

Miljøstyrelsen

Tlf.: 72 54 40 00
 E-mail: mst@mst.dk

Biocides Helpdesk

Tlf.: 72 54 40 00
 E-mail: biocideshelpdesk@mst.dk

Til bekæmpelse af alger, må der kun anvendes midler, som Miljøstyrelsen har godkendt til formålet.

Midler til algebekæmpelse

Spørgsmål:

Er det tilladt at bruge desinfektionsmidler som f.eks. IDZ og Rodalon til bekæmpelse af algebegroninger på f.eks. kirkegårdenes mange gravsten og flisebelægninger?

Begge dele er almindeligt i handlen og anbefales bl.a. til fjernelse af alger på havemøbler, flisegange osv. – og det er da også mit indtryk, at det er almindeligt brugt til algefjernelse på kirkegårdene rundt om i landet.

Men ved søgning på midler til algebekæmpelse i Miljøstyrelsens Bekæmpelsesmiddeldatabase, kan jeg dog ikke finde nogen af dem.

I Bekæmpelsesmiddeldatabasen nævnes kun AlgeFri N i forskellige udgaver: Betyder det, at AlgeFri N er det eneste lovlige middel til algefjernelse på f.eks. kirkegårde – og at der ikke må anvendes andre midler??

Svar:

Ja - Til algebekæmpelse er det kun tilladt at bruge produkter, Miljøstyrelsen har godkendt til algebekæmpelse. De kan findes på styrelsens hjemmeside i Bekæmpelsesmiddeldatabasen. Denne regel gælder, uanset hvor algerne skal bekæmpes.

Desinfektionsmidlet IDZ kan jeg af etiketten se, har en gammel tilladelse fra Fødevarestyrelsen. At tilladelsen er gammel, er ikke ensbetydende med, at den ikke gælder, men produktet har været vurderet til desinfektion i fødevarer virkninger, og ikke til algebekæmpelse.

*Anders Skou, Biocides Helpdesk
 Fuldmægtig, Pesticider og Genteknologi
 Miljø- og Fødevarerministeriet ■*

AlgeFri N ProFF

Algemiddel

Eneste godkendte og dermed lovlige algemiddel

- Meget hurtig effekt på alger
- Ingen afstandskrav til vand, søer, vandløb m.m.
- Hurtig nedbrydning til vand og CO₂ uden restprodukt
- Ingen risiko for uoprettelige skader på vedplanter, plæner og træer
- Anvendelse på alle hårde overflader: Træværk, broer, mindesmærker, belægninger, facader, tage, skilte m.m.

ecostyle.dk

Biodmidler skal anvendes med forsigtighed. Læs etiket og brugsanvisning, før produktet tages i brug

Kurser 2016

FOR KIRKEGÅRDSANSATTE

KURSER	UGE	ANTAL DAGE	TIDSPUNKT	KVIKNUMMER
Nyhed! ENERGIOPTIMERING	1	3 DAGE	04.01-06.01	16VNBEA0002
Betjening og vedl. af mindre gartnerimaskiner (42302) – Vejle	1-2	10 DAGE	04.01-15.01	16VNBEA0001
Betjening og vedl. af motorkædesav (42383) – Vejle	2	5 DAGE	18.01-22.01	16VNBEA0004
Grundlæggende beskæring (40842) – Vejle	3	5 DAGE	18.01-22.01	16VNBEA0006
Udvidet beskæring (40843) – Vejle	4	5 DAGE	25.01-29.01	16VNBEA0007
Grønne anlæg, planlægning af plejeopgaver (42844) – Vejle	5-6	10 DAGE	01.02-12.02	16VNBEA0008
Betjening og vedl. af motorkædesav (42383) – Odense	6	5 DAGE	08.02-12.02	16ONBEA00022
Vejen som arbejdsplads – Certifikat (47136) – Vejle	8	2 DAGE	25.02-26.02	16VNBEA0009
Ukrudtsbekæmpelse uden kemi (46661) – Vejle	9-10	5 DAGE	29.02-04.03	16VNBEA00010
Vejen som arbejdsplads – Certifikat (47136) – Vejle	17	2 DAGE	25.04-26.04	16VNBEA00015
Vejen som arbejdsplads – Certifikat (47136) – Vejle	25	2 DAGE	23.06-24.06	16VNBEA00016

LÆS MERE OM KURSERNE PÅ SDE.DK/EJENDOMSKURSER

For mere information og flere kurser inden for ejendom og ejendomsdrift, kontakt Julian R. C. Smith på tlf. 2054 5446 eller mail jrcs@sde.dk

TILMELDING: Find kurset og tilmeld dig via kviknummer på efteruddannelse.dk

SYDDANSK
ERHVERVSSKOLE

KORT NYT

1

”Genopstå” som et træ

Capsula Mundi er en nytænkning af begravelsesritualet, i form af en æggeformet, økologisk og biologisk nedbrydelig kapsel. Tanken er, at den afdøde placeres i fosterstilling i kapslen, der derefter sænkes i jorden. Ovenpå kapslen med den afdøde plantes et træ. Meningen er så, at træets rødder skal suge næring fra kapslen med den afdøde, der på denne måde ”genopstår” i gennem træets vækst.

Det er to italienske designere, Anna Citelli og Raoul Bretzel, der står bag Capsula Mundi, der dog endnu ikke er sat i produktion. Italiens begravelseslovgivning tillader nemlig ikke denne begravelsesform. Indtil videre satser parret i stedet på at markedsføre projektet og tankegangen med en miniudgave af begravelseskapslen, Capsula Mini, der er i urnestørrelse og kan bruges ved kremeringer. Capsula Mini forventes at komme på markedet i løbet af 2016 og det er håbet, at indtægterne herfra, kan være med til at finansiere det videre forløb med udviklingen af Capsula Mundi, idet der her er brug for flere videnskabelige og juridiske undersøgelser, før konceptet eventuelt kan føres ud i livet.

Kilde: Metroexpress

2

Ingen skal begraves uden musikledsagelse

Der sker en kraftig udvikling af valget af musik til begravelser. I Tysklands hovedstad Berlin, er der derfor dannet en gruppe af musikere der leverer både traditionel som alternativ musik ledsagelse til begravelseshandlingerne. Interessen for den alternative musikledsagelse er størst i storbyerne, mens landområderne fortsat er meget mere konservative i deres valg af musikledsagelse.

Kirkemusikeren Natalie Miller og sangeren Michael Gerke, fortæller at ønskerne til ledsagemusikken er meget forskellige og at alle musikgenrer er repræsenteret. Under deres motto, at ’ingen skal begraves uden musik og sangledsagelse’, forsøger de at opfylde de pårørendes ønsker. De begyndte deres arbejde med musikledsagelse i 1999 som et privat initiativ, der siden er blevet til en organisation under Berlins bystyre. De 60 musikere, der i dag er en del af organisationen, deltager årligt ved ca. 2000 begravelseshandlinger.

Til spørgsmålet om, det kun er for velhavende borgere der har råd til at bestille den alternative musik og sangledsagelse

svarer de, at det ikke er tilfældet, men samtidig, at det ikke er til at oplyse en pris, da den altid vil være afhængig af omfanget af musik og sangledsagelsen.

I forbindelse med artiklen er der en reference til bogen ’Trauermusik’ Abschied planen und gestalten. Den er skrevet af Marcell Feldberg. Han er organist og musikvidenskabsmand, og underviser i begravelsesmusik. I bogen er der praktiske forslag til musikledsagelsen og dermed også forløbet af begravelseshandlingen.

Kilde: Friedhofskultur 09-2015

3

Pauser

Dem kan de fleste jo godt lide, men holder vi pauser på den rigtige måde? Ny forskning gør op med de almindelige myter om, hvordan man holder en pause. Der er stor forskel på hvornår på dagen man holder dem og hvad man vælger at bruge dem på.

Vi har alle vores måde at bruge vores pauser på; kaffe, frokost, en rask gåtur en snak med kolleger. Ny forskning viser, at der er forskel på udbyttet af pauser, alt efter hvornår på dagen de ligger. De fleste af os vil gerne slappe af i vores pauser og lave noget som ikke har noget med arbejdet at gøre. Man har bl.a. fundet ud af, at indholdet i pausen ikke er afgørende, bare man laver noget man godt kan lide.

En anden ting der bliver fremhævet er, at man bør sørge for at holde pause tidligt på dagen, inden alt krudtet er brændt af. Det giver mere energi sidst på dagen. Og som en sidegevinst vil dem, der husker at holde en formiddagspause, hvor de laver noget de godt kan lide, opleve mindre hovedpine, færre problemer med trætte og tørre øjne samtidig med at de har mindre ondt i lænden. I det hele taget trives de bedre på arbejdspladsen og har en større arbejdsglæde.

4

Påvirker urnenedsættelse den økologiske balance

Universitetet i Freiburg har undersøgt om urnenedsættelser i skove har påvirket koncentrationen af tungmetaller i jorden. Markus Graf-Rosenfellner fået opgaven af organisationen Friedwald, med at forestå undersøgelsen.

Der blev udvalgt 3 skove, Urwald ved Sarbrücken, Reinhardswald ved Kassel og endelig Michelstadt i Odenwald. De tre steder er udvalgt, fordi der her er sket urnenedsættelser i gennem en årrække. Jordprøverne blev udtaget i 95 cm. dybde, direkte under urnen og med en reference prøve i en afstand af 1 meter. Derudover blev der udtaget prøver i overfladen i 5 og 10 cm's. dybde. Her blev reference prøverne taget så langt fra prøveplaceringen under et træ, hvor jorden ikke er påvirket af træets bladmasse. Der blev i alt undtaget 192 prøver.

Undersøgelsen registrerede at der er en meget svag stigning i pH værdien under nedsættelsesstedet. pH værdien er i gennemsnit steget til 4,74 i sammenligning til reference prøvernes værdi på 4,62. En stigning der ingen betydning har. Med hensyn til det vigtigste spørgsmål, om der kunne påvises en forhøjet koncentration af tungmetaller, viste undersøgelsen ingen stigning i koncentrationen. Derimod viste 61 % af reference prøverne et højere indhold af tungmetaller. Konklusionen fra forskerne er, at der ikke kan påvises negative økologiske konsekvenser af urnenedsættelser i en Friedwald.

Kilde: Friedhofskultur 09-2015.

5

Urban Death Project: Kompostering af de døde

Katrina Spade er grundlægger og administrerende direktør i organisationen 'Urban Death Project', der som overordnet mål har et ønske om at ændre den måde, hvorpå vi i den vestlige verden forholder os til døden og håndteringen af den afdødes krop: Mange storby-kirkegårde er overfyldte, og de nuværende begravelsesmetoder – kremering eller begravelse, evt. suppleret med en forudgående balsamering – er ikke gavnlige for det samlede miljø-regnskab.

Med baggrund i en master i arkitektur og en bachelor i antropologi, har hun designet og udviklet et helt nyt og miljørigtigt koncept; kompostering af de afdøde.

Komposteringsanlægget består af en tre etagers høj kerne, fyldt med træflis og savsmuld. Omkring den 3 etagers høje kerne, er en snoet rampe. Tanken er, at de afdøde, der ikke må balsameres, svøbes i klæder og af de pårørende bæres op af rampen og placeres i træmassen i toppen af kernen. I bunden af kernen bliver komposten langsomt fjernet, ved hjælp af en sneagl, der trækker komposten ud. Processen foregår fortløbende og der kan til stadighed placeres nye kroppe i kernens top, samtidig med at der tilføjes nyt træflis og savsmuld. I løbet af nogle

få måneder, synker den afdøde ned gennem træmassen, der – sammen med afdøde - omsættes til kompost, ved hjælp af aerobe bakterier og mikroorganismer. Efter et passende tidsrum - når den afdøde er omsat til kompost, der er trukket ud af kernen – kan de pårørende hente lidt af denne kompost og f.eks. bruge det hjemme i haven. Noget af den overskydende kompost bruges i en blomstrende mindehave ved komposteringsanlægget, resten tænkes anvendt i byernes parker og grønne anlæg.

På den måde er Urban Death Project ikke "kun" en måde, hvorpå de døde kroppe skaffes af vejen; det er også en helt ny og anderledes måde at mindes de afdøde på; ved helt bogstaveligt at lade dem indgå i naturens kredsløb og dermed blive en del af naturen omkring os.

Projektet er endnu ikke blevet omsat til virkelighed og organisationen arbejder til stadighed på at rejse penge til at opføre en prototype af komposteringsanlægget.

Man kan se mere om idéen på www.urbandeathproject.org

6

Ny vejledning om pasning af præstegårdshaver

Den danske Præsteforening og Landsforeningen af Menighedsråd har udarbejdet en ny vejledning om pasning af præstegårdshaver.

Præstegårdshaver der er over 1.000 m² passes af menighedsrådet, der også fastsætter plejeniveauet. Hvis præsten ønsker selv at passe dele af den, kan der indgås aftaler herom. Hvis der er køkkenhave og bede m.v., der er anlagt efter præstens egne ønsker, passes disse af præsten selv.

Hvis haven er under 1.000 m² er det som udgangspunkt præsten selv, der skal passe haven, men der kan indgås aftaler om, at menighedsrådet passer haven helt eller delvist.

Ved præstegårdshaver under 1.000 m² hører vandforbruget til vanding af haven med til præstens vandforbrug. Ved haver over 1.000 m², betaler menighedsrådet for det vand, der bruges til havevanding. Uanset størrelsen af haven, skal menighedsrådet stille haveredskaber til rådighed og sørge for snerydning og glatførebekæmpelse på adgangsveje til præstens kontor og konfirmandstue i præsteboligen, samt på fortove ved præsteboligen.

Hele vejledningen kan ses på DAP.

KALENDEREN

28. januar 2016

Specialkursus i 'Form- og sporebeskæring af træer'

Kurset afholdes i Dragør af Svend Andersen, Plantefokus og Danske anlægsgartnere. Tilmelding til ts@dag.dk eller på tlf. 33 860 860 senest 15. januar. Yderligere information: Plantefokus, tlf. 30 32 72 33

2. februar 2016

Temadag om fremtidens kirkegårde

Temadagen arrangeres i samarbejde med Tryggvælde Provsti og afholdes på Vilvorde, Køgevej 131, 4000 Roskilde. Tilmelding senest den 26. januar til Lene Bruunshøj Jensen, lbje@mercantec.dk, tlf. 8950 3612.

4. februar 2016

Specialkursus i 'Form- og sporebeskæring af træer'

Kurset afholdes i Middelfart af Svend Andersen, Plantefokus og Danske anlægsgartnere. Tilmelding til ts@dag.dk eller på tlf. 33 860 860 senest 15. januar. Yderligere information: Plantefokus, tlf. 30 32 72 33

10. marts 2016

Kirkegårdskonferencen på Hotel Nyborg Strand

Konferencens tema er 'Grøn kirkegård' og sætter bl.a. fokus på hvordan man skaber en frodig kirkegård, der bidrager til en bæredygtig udvikling. Tilmelding senest den 1. marts på www.ign.ku.dk/kirkegaard

14. – 16. marts 2016

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro
FDK afholder kurset 'Lederen og medarbejderen' (modul 2). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk

6. - 7. juni 2016

Årsmøde i Foreningen for Kirkegårdskultur

Foreningens årsmøde afholdes i Viborg Stift, i Herning, hvor vi skal besøge kirkegårde i Herning og omegn. Vi regner med der også bliver tid til at se de markante værker i landskabet ved Birk: Cronhammers ELIA og C. Th. Sørensens geometriske haver og skulpturpark. Medlemmer får programmet tilsendt.

5. – 7. september 2016

Årsmøde for FDK og DKL

Årsmødet 2016 afholdes på Scandic Hotel i Silkeborg.

3. - 5. oktober 2016

Lederkursus på Vissenbjerg Storkro

FDK afholder kurset 'Jura, forvaltning og økonomi' (modul 4). Se mere på FDK's hjemmeside www.danskekirkegaarde.dk

Svend Andersen

Plantefokus

Professionel træ- og planterådgivning

- Beskæringskursus, egne træer
- Gennemgang af træer, indsatsbehov

Tlf.: 30 32 72 33
www.plantefokus.dk

Træ

- beskæring
- plantning
- fældning
- flytning

rodfræsning og rådgivning

Louise Gronbæk
3. plads i træklating EM 2015

Plantning af vejtræer

Ingegårdsvej 11 - 4340 Tølløse
www.ks-treecare.dk
E-mail: ks@ks-treecare.dk

Steen Kristensen Tlf.: 59 18 50 77
Kim Poulsen Tlf.: 43 45 11 90

Stærkt makkerpar til kirkegårde

GIANT

Landsdækkende salg og service

Giant D204SW/D254SW

Motor 20 eller 25 hk · Løftekraft 1100 kg · Egenvægt 1000 kg · Parallelføring på løftearm · Frem/bak i joystick · 4 hjulmotorer med el-hydraulisk diff.spærre

Giant findes i 34 forskellige modeller fra 1000-6000 kg

IHI 19VXT

1920 kg · Motor 15 HK · Udskydelige bæltter 980/1310 mm · Luksus kabine med radio · Arbejdslygter · Mekanisk hurtigskift

IHI findes i 12 forskellige modeller fra 900-8000 kg

Brdr. Holst Sørensen A/S · tlf. 76884400 · www.bhsribe.dk

Læs referencer på hjemmesiden

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Formand:

Klaus Frøderiksen, Garnisons Kirkegård
Tlf. 3542 7951
E-mail: klaus@garnisonskirkegaard.dk

Sekretariat:

Vagn Andersen, Hørsholm Kirkegård
Tlf. 4586 0584 - Fax 45 86 41 57
E-mail: kontor@danskekirkegaarde.dk

Se mere på www.danskekirkegaarde.dk

Fremsendelse af annoncer og artikler

Annoncer (reproklart materiale) skal helst afleveres som PDF-filer, for at undgå fejl i forbindelse med annoncens opsætning i bladet.

Billeder, der skal ledsage artikler, skal helst ikke lægges ind tekstdokumentet, men sendes separat i den originale opløsning. Det giver en bedre billedkvalitet i det trykte blad.

Danske Krematoriers Landsforening

Formand:

Allan Vest, Hjørring Kirkegård
Tlf. 9890 0555 – 2178 0367
E-mail: allan@hjoerringkirkegaard.dk

Næstformand og teknisk udvalg:

Tom Olsen, Fælleskrematoriet Sjælland
Tlf. 26 86 02 01
E-mail tom@motka.dk

Kursusudvalg:

Erik Bach, Aarhus kirkegårde
Tlf. 89 40 27 60 – 29 20 81 58
E-mail eb@aarhus.dk

Tommy Christensen, Svendborg kirkegårde
Tlf. 62 21 05 33 – 20 41 61 86
E-mail tc@svendborg-kirkegaarde.dk

Se mere på www.dkl.dk

Tidsskriftet 'KIRKEGÅRDEN'

Udkommer 6 gange årligt i samarbejde mellem FDK – Foreningen af Danske Kirkegårdsledere og DKL – Danske Krematoriers Landsforening

Oplag: 1.100 stk.

Abonnement: Kr. 320,- pr. år (400,- kr. pr. år for abonnenter udenfor Danmark)

Kontakt:

Lene Halkjær Jensen, Humlebæk Kirkegård
Tlf. 2624 7228 – Fax 4919 1142 – E-mail: lene.bladet@mail.dk

Udgivelser og deadlines i 2016

Nr. 1, februar 2016	15. januar 2016
Nr. 2, april 2016	20. marts 2016
Nr. 3, juni 2016	20. maj 2016
Nr. 4, august 2016	20. juli 2016
Nr. 5, oktober 2016	15. september 2016
Nr. 6, december 2016	15. november 2016

Bladet forventes at udkomme ca. en måned efter deadline.

Annoncepriser

1 side	kr. 3.500,-
1/2 side	kr. 2.500,-
1/4 side, stående	kr. 1.500,-
1/4 side, liggende	kr. 1.500,-
1/8 side	kr. 1.000,-
Visitkort	kr. 900,-

Ved 3 indrykninger pr. år gives 5 % rabat
Ved 6 indrykninger pr. år gives 10 % rabat
Priserne er eks. moms.

FRA REDAKTIONEN

Bort med kirkebøvlet, Bertel - ind med idéerne!

Således præsenterede Kirkeministeriet nyheden om, at Kirkeminister Bertel Haarder nu ønsker at komme folkekirkens unødige bøvl og bureaukrati til livs. For at gøre det let at indberette eksempler på bøvl, kan det gøres helt enkelt og ubureaukratisk via et link på Kirkeministeriets hjemmeside.

Tanken er besnærende; for tænk hvis det virker - og noget af bøvlet og bureaukratiet kunne udryddes! Er man mere skeptisk anlagt, kunne man dog godt frygte, at det får den stik modsatte virkning: For tænk nu hvis der indberettes så meget bøvl og bureaukrati, at der bliver endnu mere travlhed

i Kirkeministeriet... Så lykkes det jo aldrig for dem, at finde tiden til at få afsluttet de IT-projekter, vi stadig venter på – som f.eks. den digitale dødsanmeldelse, FLØS 2 og de lovede tilpasninger i GIAS og Lokalfaktura. Sikke noget bøvl!

De sidste gravsteder er nu forhåbentlig blevet grandækket, trods udfordringer med både sne og storm undervejs, og julefreden kan så småt begynde at indfinde sig på kirkegårdene.

Redaktionen takker for alle de indlæg og bidrag, vi har modtaget i årets løb og ønsker alle KIRKEGÅRDENS læsere, annoncører og samarbejdspartnere en Glædelig Jul og et Godt Nytår.

Claudisvej 18, Dk-7430 Ikast, Telefon: +45 86865999, www.jessing.eu, info@jessing.eu

siden 1982

**FORNYELSE
MED RESPEKT
FOR TRADITION**

Se flere produkter på:
www.jessing.eu

JESSING
aps